p. +

Janus. Wilhelmus Schubärt.
Trajecti ad Rhenum
29 Septembris CIↃDCCCXLVI.

JW Schubärt

TRACTAET
VANDE OVDTHEYT VANDE BATAVISCHE NV HOLLANDSGHE Republique:

Beſchreven int Latijn door Hugo de Groot Advocaet Fiſcael van Hollandt, Zeelandt, ende VVeſt-Vrieſlandt, daer nae in't Duytſch overgeſtelt, ende by den Autheur overſien.

IN s'GRAVEN-HAGHE,
By Hillebrant Iacobſz, Drucker Ordinaris der Heeren Staten van Hollandt ende Weſt-Vrieſlandt.
Anno 1610.

AEN DE SEER DOORLVCHTIGE Heeren, mijn Heeren de Staten van Hollandt ende VVest-Vrieslandt.

ICk presenteer uvve Ed. een cleyn boeck, Edele Moghende Heeren : ofte veel eer het presenteert hem selve, cleyn zijnde uyterlijc, maer groot van inhoudt, ende in t'gheheel eyghen aen uvve Ed. Mogenheden. VVant het u ghebiedt, u recht ende Souveraineteyt beschermt. De meeninghe daer van is, om door een cort overloopen van die tijden die van het beginsel af van dese vvijtvermaerde natie tot den huydigen dach zijn gevveest, te bethoonen, dat by de voornaemsten van de tvvee staten altijdt gevveest is het opsicht vande gemeene Batavische nu Hollandtsche ende VVest-Vriesche saecke: vvelcke sorghe door een gedurigh vervolch eyntelijck tot uvve Ed. Mog. is ghecomen. Dese macht der Staten is ghevveest het fundament vande republique, de toevlucht van gelijckmatige gherechticheyt, den toom van de Vorstelijcke hoocheyt. Dese macht hebben eertijts ontsien, ende voor dese hebben hare grootheyt ondervvorpen met gevouchsaemheyt de opperste bevelhebbers ende voochden vanden staet van't landt, t'zy de selve Coningen, of Velt-heeren, of ooc ten laetste Graven vvierden genoemt. De vvetten selve, de privilegien die heylich ende onverbreeckelijck zijn, hebben ghelijckervvijs in de schoot vande Staten met verseeckerheyt gerust. Door de besluytinge van hare Ed.

Mog. is de Hollandtſche Vrijheyt, die eertijts gevveeſt is, ende nu vvederomme is ſoo vvijdtberoemt, door ſeer ſvvare tempeeſten tot deſe gheluckige tijden doorgeſeylt. VVant vvat grooter perijckel conde comen voor de Vrijheyt, als het gunt haer is overgecomē, eerſt van de Roomſche macht, ende daer nae vande Spaenſche, die de naeſte is aende Roomſche, ofte nae haer eyghen meyninge grooter als de Roomſche ſelve? Nochtās is de Vrijheyt door beyde deſe gevaerlijckheden doorghevvorſtelt, ende als ſy tot de vvapenen vvierdt gedrongen, heeft ſy tegens het ghevvelt van hare verdruckers geſtelt de billicheyt van hare ſaecke, een goede ordre van politie, ende een onvervvinnelijck gemoet. De gheluckige uytcomſte is tot tvvee mael toe daer op gevolcht, met vervvonderinge van alle het menſchelijcke geſlacht, ende met het oorlogh is de fame ende de macht gevvaſſen, gelijc Godt almachtich gemeenlijck den ghenen die hy tot groote eere ſchickt te vooren beproeft door arbeyt ende perijckelen. Onder het beleyt vande ſelue Heeren ende regierders is altijdt gebleecken de groote getrouvvicheyt der Batavieren die niet minder en is gevveeſt als de vromicheyt van hare vvapenen. VVelcke getrouvvicheyt in uvver Ed. voorouderen de Romeynen eertijts hebben beuonden, ende nu in uvve Ed. erkennen de naeſtgelegen Coningen: ende niet deſe alleen, maer oock de genen die hare voeten ſtellende tegens de onſen, andere ſterren ende een andere hemel aenſchouvven. Alle vvelcke dingen nae hare vveerdicheyt te verhalē, t'vverck ſoude zijn van eene groote hiſtorie. T'is ons tegenvvoordich genoech gevveeſt cortelijck ende ſommierlijck aē te vvijſen de oudtheyt van deſe regieringe die by de treffelijcxten beſtaet. Welcken arbeyt vvy verhoopen voor de

ingeſetenen

inghesetenen van dese landen niet ondienstich ende den vreemdelingen niet onaengenaem te sullen zijn. Want hoe vvel het t'eenemael vvaerachtich is, t'gunt eertijdts by Alcibiaden ende oock by Augustum bevonden vvert geseyt te zijn, als dat een goet burger toestaet den tegenvvoordigen standt vande ghemeene saecke voor te staen ende geen veranderinge te soecken, nochtans soo dragen vvy meerder sucht ende affectie tot sulck eene regieringe, die vvy selue hebben, ende die vvy daer beneuens bemercken onse voor-ouderen behaecht te hebben, t'zy als de beste, t'zy als hemluyden best passende: ende de vvelcke onse vaders met haer svveet ende bloet beschermt, ende sulcx als haer eygen goedt aen hare naesaten hebbẽ achtergelaten. Hier by gevoecht, dat in alle sakẽ de outheyt heeft een groote aensienlijckheyt ende vvaerdicheyt: soo seer dat die van Marseille, vvelcker republique gheseyt vverdt voortijts heel uytnemende gevveest te zijn, daer over ghepresen vverden dat sy van het stichten af van hare stadt t'selue svvaert altijt ghebruyckt hebben om daer mede justitie te doen ouer de misdaedigẽ, betoonẽde daer mede dat oock in de geringste saecken alle de poincten vande oude gevvoonte behooren onderhouden te vverdẽ. Want de oudtheyt comt eenichsins naest Godt door seeckere gelijckenisse die sy heeft met de eeuvvicheyt: vvaer uyt ooc comt dat in onse herten is ingeboren een eerbiedinge tot de ouderdom: vvelcke ouderdom in een republique des te meer als in de menschen behoort geeert te vverden, overmidts in de menschen, die sterffelijck zijn, de ouderdom een teycken is van den aenstaende uytganck: maer een republique, als inghestelt zijnde op hoope van niet te sterven, crijcht haer cracht vanden tijdt, ende vverdt hoe

ouder hoe cloecker. Want de gheduyricheyt is een ſeeckere bevvijs-reden van een vvel gheformeerde politie: hier uyt comt een vertrouvven ende liefde tot de regieringhe in de herten vande ingheſetenen : ende alſoo is dit de meeſte oorſaeck vvaerom een republique voort aen duyrt om dat ſy te vooren gheduyrt heeft. T'vvas oock redelijck datmen voor de uytheemſchen ſorge droegh, op dat de ghenen van hemluyden die door de grootheyt vande geſchiedeniſſen van deſe landen begeerich zijn ghevvorden om kenniſſe te hebben van deſe republique, niet alleen en mogen vveten hoedanich de ſelve nu is, maer ooc hoedanich de ſelve is gevveeſt: met vvechneminge van een miſverſtandt, t'vvelck dickmael ſpruyt uyt de gelijckheyt van namen in onghelijcke ſaecken. VVant over al en zijn de Princen niet het ſelve, nochte oock de Staten : maer op d'eene plaets is de opperſte macht ende Souveraineteyt by een, den raedt ende advijs by veelen, op andere plaetſen is by velen de Souveraineteyt, ende de bedieninghe by eene: daer zijn de vvetten onder den Prince : hier den Prince onder de vvetten. T'vvelck ſoo yemandt rijpelijck ſal vvillen overvvegen, hy ſal lichtelijck bevinden, dat de republique die nu is niet van nieus en heeft begonnen, maer dat de ſelve die te vooren vvas nu claerder ſchijnt. VVant gelijck een huys can blijven ſtaen al iſt dat eenige ghedeelten verandert vverden : maer ſoo men de fundamenten omvverpt, niet en can blijven ſtaen : alſo door de veranderinge vande namen ende ampten van eenige bevelhebbers en vverdt niet terſtondt gemaeckt een andere republique, midts dat het opperſte ghelach, ende de eerſte macht, ende om ſoo te ſegghen de ziele die t'gheheele lichaem vanden ſtaet roert ende t'ſamenhout, een ende de ſelve blijve.

Voorts

Voorts ſoo ſtaet Godt te bidden, Edele hoochvvaerdighe Heeren, die een veſtiger ende voorſtander is van deſe ſtaet, dat het hem ghelieve de vrijheyt, die niet ſoo ſeer door uvve ſonderlinghe voorſienicheyt, ende treffelijcke vromicheyt der burgheren ende crijgſluyden, als door ſijn hemelſche hulp tot noch toe is beſchermt, tot veele langhe jaren voorts uyt te ſtrecken, ende gheven dat ons langh mach by blijven ende ons eygen vverden, alle den ſeghen die vvy met onſe oogen aenſchouvven: maer voor al deſe ſeeckere pandteyckenen van de ghemeene gheruſtheyt, DEN GOODS-DIENST, DE GHERECHTICHEYT, ENDE DE EENDRACHT.

Den veerthienſten Maert des jaers duyſent ſes hondert ende thien.

VANDE

Outheyt vande Batavische nu Hollandtsche Republique.

Eerste Hooftstuck.

VVat dat zy een Vorstendom in een regieringhe vande treffelixten, ende vvat dat zijn de Staten.

Lle Volckeren werden by de ghemeente / of by de treffelixten / of by een alleen geregiert. De regieringhe vande treffelixten is / of met een Vorstendom / ofte sonder Vorstendom. Vorstendom noeme ick een uytnemende authoriteyt van een persoon alleen / de welcke met de macht van anderen / ende met wetten is ghelimiteert: Met welcke teyckenen dit werdt onderscheyden van t'gunt eygentlijck ghesproocken een Coninckschap werdt genoemt. Hierom ist dat Tacitus verhaelt dat Piso van Germanicus hadde ghesepdt / dat hy een soon was van een Vorst van Roomen / ende niet van een Coninck der Parthen / ende Suetonius van Caligula / dat het weynich verscheelde of hy hadde de ghedaente van het Vorstendom in een Coninckschap verandert: ghelijck oock Cesar seydt / vande Vader van Vercingetorix / dat hy een Vorst zijnde vande Walen / om der oorsaecke wille dat hy stondt nae het Coninckschap / vande burgerije was om den hals ghebracht. Ende Plinius spreeckende van Trajanus seydt / dat by hem de stoel van een Vorst wierdt beseten / op datter gheen plaets en soude wesen voor een Heere. Nochtans oneyghentlick ghesproocken / soo werdt oock het Vorstendom selver een Coninckschap ghenoemt: ende in dier voughen seydt Aristoteles / dat inde Heroische tijden de Co-

 ninckschap-

ninckschappen haer oorspronck hebben gehadt / als de Volckeren den ghenen van wiens ouders sy eenighe weldaden hadden ontfanghen / als by exempel / daer sy goede wetten door hadden ghecregen/ofte door de welcke sy inde oorlogen waren beschermt / gaven het ghebiedt van't oorloch met de macht van't oordeelen. Welck Coninckschap hy seyt dat gheweest is over de gewilligen / ende met gelimiteerden rechte. Sulcx seyt oock Thucijdides / dat by de Griecken de ghebieden der Coningen de outsten zijn / de welcke vande ouders by successie opte kinderen wierden overgedragen / ende met seeckere eere waren omschreven. Waer uyt dan blijckt dat oock inde regieringhe vande treffelixten / de Vorstendommen werden ghegheven nae de ordre van t'gheslacht : waer van wy hebbē een vermaert exempel by die van Lacedemon. Voorts de treffelixten by de welcken de opperste macht bestaet/geven haere stemme/of elcx by hem selven/ghelijck by die van Venegien gheschiet / of van weghen eenighe ghemeenschappen: Welcke Ghemeenschappen zijn of van eenderhande gedaente of van verscheyde : Van eenderhande ghedaente ghelijck by die van Achaia / welcker vergadering bestondt by de Gedeputeerden vande Steden. De verscheyden ghedaenten vande burgeren ende vande ghemeenschappen uyt de burgeren bestaende / comen uyt de verscheydenheden der qualiteyten / nae de welcke sy luyden anders ende anders tot de regieringhe werden verordent. Ende hierom werden de selve qualiteyten / ende oock de ghemeenschappen selver by de Latijnen Ordines ghenoemt / de welcke men in gemeyne spraeck Staten ghewoonlijck is te heeten. Alsulcke Staten maeckte Hippodamus drie / als de Constenaers / de Boulnyden / ende het Crijchsvolck : Plato de Toesienders / het Crijchsvolck / ende de Boulnyden : Die van Egypten / de Priesters / het Crijchsvolck / ende de Ambachts-luyden : De oude Walen / haere Druides / de Ruyteren / ende t'Ghemeen volck. Soo dickwils dan de treffelixten / ten aensien van Staten onderscheyden zijnde / het opperste ghesach inde regieringe hebben / dat noemen wy een regieringhe van Staten : ghelijck noch huyden in Duytslandt / alwaer het opperste ghebiedt bestaet

ghesaem-

gheſaementlijck by de Keur-Vorſten/ Vorſten/ ende Steden. Indien by dit ghebiedt vande treffelijcxten/ weſende t'ſamen-ghevoucht uyt de Staten/ noch toecomt een wettelick Vorſtendom/ alſulcken regieringhe moet gheacht werden voor beſt uytvercoren/ende wel ghematicht. Want nae-de-mael wy in alle ſaecken het middel prijſen/ende dat het middel ghenoemt werdt nu t'gunt van beyden de eynden afgeſcheyden is/nu t'gunt van beyden de eynden deelachtich is/ ſoo blijckt dat deſe regieringhe in ſulcker vougen tuſſchen het Coninckſchap ende t'ghebiedt van't ghemeene volck is gheſtelt/ datſe het quaet van beyden van ſich keert/ ende alle t'gunt dat goet is naevolghende tot ſich treckt. Want voor eerſt naedemael ſy niet alle dinghen toe en laet/ noch een Menſch alleen/ de welcke veel dwalinghen onderworpen is/ nochte oock het ghemeene volck/het welcke onwetende is/ſoo ontgaet ſy daer mede ſonder twijffel ſeer groote periculen: Wederom naedemael het Coninckſchap gheprezen werdt ter oorſaecke vande hoochwaerdicheyt/ende het gebiedt van't volck ter oorſaecke van de eenparighe vrijheyt/ ſoo vercrijcht ſy de hoochwaerdicheyt door het Vorſtendom/ ende geeft ſo veel eenparicheyt/ als van noode is/ als ſy een yeghelijck van wat ſtaet hy zy/ door de vromicheydt de wech baent tot de hoochſte ampten/ ende tot deelachticheyt van't opperſte ghebiedt. Dit aldus int begintſel uytgeleyt zijnde/ ten eynde hier mede t'vervolch/ van t'gunt hier nae gheſeyt ſal werden/ niet en werde ghebroocken/ ſoo ſtaet ons nu ernſtelijck te onderſoecken/ hoedanich de Bataviſche regieringhe vanden aenbeginne af/ tot deſe tijden toe is gheweeſt. Maer dewijle wy t'ſelve doen/indien wy niet ſoo volcomen bewijs-redenen voort en brengen/ als of wy doende waren inde Griexe ofte Roomſche Hiſtorie/ ſoo en moet ſich niemandt daer over verwonderen/nademael ons de outſte ſaecken vande Duytſchen niet bekent en zijn/ anders dan door de Romeynen/ de welcke ſeecker weynich achts hebben ghenomen om de uytheemſche ſaecken te beſchrijven:dat oock nae den val van't Roomſche Rijck de gheſchiedeniſſen van ons volck/ ghelijck van't meeſtendeel van alle andere van dien tijden/ met ſeer dichte duyſterniſſen/ veel

oock met loutere fabulen zijn omwonden / ende dat daer nae niet dan geheel laet by ons eenige verstanden zijn opgestaen/ de welcke gepoocht hebben de faem der selver saecken aen de naecomelinghen te verbreyden/ insonderheyt alsoo de chartres oock langhe tijdt stil swijghen. Oversulcx sal den Leser ons ten goeden houden dat wy meer een rouwe teyckening vande regieringhe / dan een volmaeckte verbeeltenisse der selver uytgheven / ende sal doen t'gunt oock een rechter in saecken die buyten de memorie gaen/doen moet/namelijck dat hy niet van stont tot stont ghetuyghen en sal vorderen / maer het beginsel ende het eynde bewesen zijnde / sal hem selven voorstellen/soo niet contrarie en blijckt/dat den tijdt tusschen beyden oock ghelijckformich is gheweest.

Tvveede Hooftstuck.

Hoedanich de Batavische Republique is ghevveest ten tijde dat dit Volck eerst begonst heeft.

HEt is dan seecker dat de Bataviers / de welcke daer te vooren een gedeelte waren vande Catten/ die nu Hessen werden ghenoemt / ghelijck Tacitus ghetuycht / ende de litteyckenen der Batavieren naem by de Hessens / ende der Catten naem by de Bataviers mede brenght/ voor de tijden van Julius Cesar/ende mogheliick eenige hondert Jaren daer te vooren / verhuyst zijn ter dier plaetse daer

sy nu

sy nu ter tijdt ghesetten zijn / te weten int eylandt het welck vande groote zee/ende vanden Rijn omringt werdt/ende inde naeste plaetsen vanden ouver aen dese zijde vanden Rijn / de welcke de Wael-kant ofte Belgische-kant werdt ghenoemt/ ende dat die plaetsen / ghelijck Tacitus seyt/ doen noch onbewoont/ende by hemluyden aenghevaert zijnde / haer toegheconen zijn/nae de alderbillixte wet der natuyre/nae de welcke de goederen de welcke gheen eyghenaers en hebben/den ghenen/die de selfde eerst besitten/in eygendom toecomen. Soo is dit dan een t'eenemael rechtvaerdich begintsel van een vrije regieringhe / als de welcke ghevestight is by een volck vrij van sijnen oorspronck / in een vrij landt. Wat regieringhe sylupden ghebruyckt hebben / dat leert ons ghenoech Strabo/ de welcke seydt / dat de Celten allegader gheneghen waren tot de regieringhe vande treffelixten. Want als de Griecken Celten noemen / soo begrijpen sy daer onder soo wel de Walen / de welcke naebuyren vande Batabiers waren / als de Duytschen / vande welcke de Batabiers de vermaerste zijn gheweest / indien wy maer Tacitum ende Plinium willen ghelooven. Soo veel oock de Walen aengaet/ bethoont Ambiorix wat regieringhe de selven voor der Romeynen tijden hebben ghehadt/als hy seydt/dat het ghebiedt vande Vorsten daer sulcx is / dat de menichte niet minder ghesachs over hemluyden en heeft / dan sy doen over de menichte / alwaer by het woordt vande menichte niet verstaen en werdt het slecht ghemeen volck / maer de vergaderinghe vande voornaemsten van elcke natie / ghelijck men daer van veel exempelen by Cesarem vindt / ende oock Cesar selfs bewijst / als hy seydt dat het ghemeene volck by de Walen in gheen aensien en is / ende dat sy in ghenighe raedtslaghen en comen / maer dat alle het ghebiedt is by de Druides ende de Ruyteren. Dat oock de Duytschen van alle ouden tijden niet onder het ghebiedt van een alleen / maer van veelen hebben gheleeft / t'selve bethoont Tacitus ter plaetse daer hy vermaent vande outste tochten vande Duytschen/ segghende dat de vrijheyt der Duytschen heftigher is dan het Coninckrijck van Arsaces; ende Lucanus/

De Vrijheyt is ontgaen soo ver' vyt onse handen
Aen gheen sijd' van den Don, end' overrijnsche Landen:
Hoe-vvel sy vverdt by ons ghesocht met hals en bloet,
Sy blijft des Duytsche volcx en Tartars eyghen goet.

Waer nae volcht:

Veel Volckeren men vint die Coninckschappen draghen:
Maer ons zijn toegeschickt daer van de laetste plaghen.

Ter welcker plaetsen wat by de vrijheyt gemeynt werdt / het selfde verclaert het woort van Coninckschap eyghentlijck ghenomen/het welcke teghen de vrijheyt werdt gestelt. Ghelijck oock de Annales int beginsel spreecken: De Stadt van Roomen is vanden beginne by de Coninghen gheregiert; Maer L. Brutus heeft de vrijheyt ende het Consulaetschap inghestelt. Ende ghelijck dese dinghen den Duytschen int ghemeen aengingen/soo bewijst Civilis/die selfs een Batavier was / datse oock eygentlijck den Batavieren toequamen: ende dat in sijn oratie met de welcke hy de Walen tot de vrijheyt vermaent/ te weten daer hy seyt: Laet dienstbaer wesen die van Syrien/ Asien / ende de Volcken int Oosten gheleghen / de welcke den Coninghen ghewoon zijn: Waer mede hy genoech bethoont ghelijck de Volcken van't Oosten tot de Coninckschappen gheneghen zijn/dat alsoo de Bataviers van alsulcke maniere van regieringhe een afkeer hadden. Doch dit soude yemandt moghen dencken dat strede met het gunt elders geseyt werdt dat Civilis selver van Coninckliicken bloede was ghesprooten: waer by dan can werden ghevoucht dat by Strabo ghenoemt werdt eenen Veromerus/ de welcke soude geweest zijn een Coninck vande Bataviers / ghelijck oock Ammianus Marcellinus van andere Coningen der Batavieren mentie maeckt. Maer daer en is gheen dinck claerder dan dat dese Coninghen gheweest zijn / ghelijck die van Lacedemon/ Coningen van naem/ maer metter daet anders niet dan de eerste onder de treffelijcxten. Dit bewijst merckelijck Tacitus/als hy seyt dat de Coningen vande Duytschen gheen oneyndelijcke ende vrije macht en hebben ghehadt, ende als hy verhaelt dat sy inde vergaderinghe gehoort zijn / meer met authoriteyt om aen te raden, dan met macht om te ghebieden. Desghelijcx spreecken-

ſpreeckende vande Vrieſen / weſende een naebuyrighe natie vande Batafiers / als hy gheſeyt hadde dat ſy tot Coningen hadden Verritum ende Malorigem / voucht daer bedachtelijck by / voor ſo veel de Duytſchen Coninckliјcker vvijſe vverden geregiert. Oock daer hy de Gothen beſchrijft / ſeyt dat ſyluyden vvat nauvver naede Conincklijcke maniere vverden ghe-regiert dan de andere natien vande Duytſchen , maer nochtans noch niet boven de vrijheyt. Ende als hy wil bethoonen dat de Sweden gheheel een ander natuyre hebben dan de Duytſchen/ſoo ſeyt hy / dat een alleen over hemluyden het ghebiedt heeft, ſonder eenighe exceptie, ende ſulcx dat hy niet by toelatinghe ghehoorſaemt en vverdt. Ende nochtans en hebben de Duytſchen niet allegader/nochte altijts alſulcke Coninghen ghehadt/maer/ ſomwijlen alleen Veldt-overſten. Tacitus maeckt daer tuſſchen een merckelijck onderſcheyt/ſegghende dat ſy de Coninghen namen nae den Adel van't gheſlacht, maer de veldt-Overſten nae haere vromicheyt. Oock ſeyt Ceſar dat de Duytſchen in tijden van vrede gheen ghemeyne Bevelhebbers en hadden, maer datter vercooren vvierden die Overſten int oorloch ſouden zijn , ſulcx dat de ſelfde macht hadden over het leven ende de doodt. Soo zijn daer dan ſelden Coninghen gheweeſt/ maer dickmael Veldt-Overſten/ ende de ſelvige tot elck oorloch. Ghelijck by de Bataviers Civilis ſelver is gheweeſt / ende daer te vooren Cariovalda/ende daer nae anderen. De macht vande veldt-Overſten en was ghenoech anders niet dan int oorloch / maer de macht vande Coningen was wat breeder/ofte was daer inne grooter datſe altoos duerde. Alſoo elck van beyde deſer machten niet oneyntelijck ofte ongheliniteert en is gheweeſt / ſoo volcht daer uyt nootſaeckelijck dat ſy met ſeeckere limiten waren bepaelt; Deſe limitatie comt of door de Wet / of door een ander macht. De Wet geeft ſeeckere exceptien / gelijck Tacitus dat noemt: maer de macht van veelen daer by ghevoucht / maeckt dat een t'ghebiedt toelatens ghewijs / ende niet deur eygen recht heeft. De Wetten en zijn by gheſchrifte niet gheſtelt geweeſt/ maer zijn by ghedachteniſſe ende door het ghebruyck ſelver heylichlick onderhouden ghewordcn / ghelijck oock tot Lacedemon

cedemon plach te gheschieden. Doch hoedanighe de selve by de Bataviers zijn gheweest int limiteren van't ghebiedt der Coninghen ende Veldt-Oversten / t'selfde soude swaer zijn om te segghen/anders dan dat wel te ghelooven is/dat de selfde niet veel en hebben verscheelt vande ghenighe de welcken/soo wy int vervolch sullen seggen / ten tijden vande Graven ghebruyckt zijnde / daer nae heel laet hebben begonnen beschreven te werden. Hier toe hebbe ick dese bewijs-reden / dat de Bataviers uyt de Hessens zijn ghesprooten / het welcke een de aldervoorsienichste natie was vande Duytschen / ende de welcke uytnemende was inde wetenschap van te ghebieden/ ende te ghehoorsamen / het welck Tacitus te kennen gheeft met dese woorden : Sy stelden over haer die sy hadden verkooren, ende ghehoorsaemden den ghenen die sy over haer hadden ghestelt. Daer-en-boven bevinde ick dat gheen natie opt in ghemeene ofte particuliere saecken standtvastelicker heeft ghehanghen aen de insettinghen van hare voor-ouders/ sulcx dat van hemluyden wel te recht mochte ghesept werden / dat aldaer de goede zeden meer vermochten dan elders goede vvetten. Tot een exempel sal ons dienen die Hessensche maniere/ als sy het haer ende baert lieten wassen / hebbende hemselven met een belofte verbonden het onghedaen wesen van haer aenghesicht niet af te legghen / voor ende aleer sy den vyandt souden hebben gheslaghen. Tot memorie van welcke maniere den Batavier Civilis by Tacitum sijn lang ende goutgeel geverwet haer eerst afleyde / als hy de legioenen hadde verslaghen. Ende men weet wel datter gheweest zijn / de welcke int beginsel van't oorloch / het welck nu onlancx heeft opghehouden/het selfde hebben ghebruyckt/ onderhoudende daer in de maniere die sy van hare voor-ouders hadden ontfanghen. Tacitus seyt / dat hare benden ende rotten niet en wierden by ghevalle versamelt / maer dat dit gheschiede by gheslachten ende verwantschappen. Ghy sult noch huydendaechs in veel vande Batavische steden alsulcke benden ende rotten vinden / bestaende uyt vrienden ende naegheburen/ wesende een insettinghe buyten alle memorie. By de oude Duytschen wierde de Vrou terstont als sy haer ten huilijck

begaf/

begaf / vermaent dat sy daer quam als een geselinne van alle arbeyt ende alle periculen / dat sy in pais ende in oorloch alle het selfde met den man soude hebben te lijden / eñ aen te gaen: hier uyt comt het / dat by de Batavieren noch huyden opten dach voor een wet onderhouden werdt ghemeenschap van goederen tusschen de bedde-ghenoten. Een dranck te maecken uyt ghemoutet cooren in ghelijckenisse van wijn / gheen ruyme cleederen / maer die om de leden ghespannen zijn / wooninghen int velt / elck met haer ledighe plaetse beset / welck altemael oude litteyckenen zijn vande Duytschen / en sult ghy nerghens anders soo claerlick bekennen. Het gunt dat Tacitus verhaelt dat de vyantschappen van eenigẽ vant maechschap by de anderen wierden aenghenomen / wederom dat de soen wierde ghedaen aen t'gheheele gheslacht / dat parthijen op een maeltijt met malcander wierdẽ versoent / eñ dat alsdan een deel van't soen-gelt aen den Heer / ofte de ghemeene saecke / een deel aen den gene die gewroocken wiert ofte aende vrienden wierdt betaelt / alle het selve heeft gheduyrt eñ duyrt tot noch toe / uyt besondert dat over een hondert Jaren ofte twee / de vyantschappen onder de gheslachten veel openbaerlijcker ende heftiger wierden uytghevoert. Tacitus seydt dat by die volckeren een manier is gheweest / dat sy ghewillichlick ende hooft voor hooft hare Vorsten toebrachten yet van haer vee ende vruchten / het welcke tot een vereeringhe by de selfde aenghenomen zijnde / oock hemluyden streckte tot haer behouf: hier uyt hebben de tienden haren oorspronck. Ten laetsten de maniere selver van een veldt-Overste te verkiesen wert uytghedruckt in't exempel vande Kennemers / de welckẽ wesende een ghedeelte vande Bataviers / eenen Brinio / ghesproten zijnde van seer edelen afcomste / in deser manieren tot een Overste hebben vercoren: namelick / dat sy hem op een schilt hebben gheset / ende nae de maniere van haer natie / sulcx Tacitus seydt / hem hebben opghetilt, ende op haer schouderen ghedraghen. Dat de selfde manier by de Bataviers ende hare naeghebuyren heeft gheduyrt noch inde tijden vande Graven blijckt uyt oude stucken / de welcke claerlijck betuyghen dat eer de slach geschiede tusschen de Vriesen ende Graef Willem

de laetste van't huys van Henegouwen / een t'samen-spraeck werde ghehouden/ende dat de Vriesen aen de Graef dese aenbiedinghe deden/dat vier vande alderedelsten der Vriesen den Graef op een schilt souden stellen / ende alsoo op haren schoederen draghen / ende uyt roepen / dit is de moghenschap van Vrieslandt. Waerom alsoo de oude manieren by dese volcken soo ernstelick zijn onderhouden / soo wel in particuliere/ als in alsulcke ghemeyne saecken / die meerder tot een uyterlycke schijn dienen / dan tot de cracht vande regieringhe / soo soude ick wel lichtelick ghelooven / dat sy van outs alsulcke wetten vande regieringhe hebben ghehadt/als het gebruyck vande naevolghende tijden heeft medegebracht. Nu moeten wy ondersoecken by den welcken beneffens de Coninghen ende Veldt-Oversten t'opperste ghesach ofte de Souverainetept is gheweest. Ick vinde dat by de Duytschen / behalven de geestelickheyt / tweederhande Staten van menschen zijn gheweest/ de Oversten ende de ghemeente. Als ick Oversten segghe / soo en verstae ick daer mede niet den ghenighen die elck alleen t'ghebiedt over een gheheele natie hadden / gelijck die naem ghemeenlick werdt gebruyckt: want dese Oversten waren selver de Coningen ofte Veldt-Oversten / vande welcken wy tot noch toe hebben gesproockē: maer den genigen de welckē elck een deel vande natie versorgdē/ welcke deelē groot wesende quartieren / ende cleyn wesende dorpen werden ghenoemt. Van desen spreeckt Cesar aldus : sy en hebben gheen gemeyne bevel-hebbers: maer de Oversten van de lantschappen ende quartieren doen recht onder den heuren , ende vermínderen de gheschillen. Tacitus seyt dat de selfde Oversten recht doen inde quartieren ende dorpen. Oock leert ons Tacitus dat de Oversten pleghen vercooren te werden: inde selfde vergaderingen, seyt hy/ vverden oock de Oversten vercoorē. Maer dat geschiede alsoo datmen lettede op den adelicken afcomst: vvant de uytnemende edeldom , ofte de groote verdiensten van hare voor-ouderen toe-eygent, seyt hy/ oock de jongelincxkens de vvaerdicheyt van Oversten te zijn. Waer uyt ick geloof gesprooten te zijn / dat de jurisdictien van quartieren ende dorpen lange tijdt in edele huysen geduyrt hebbende/ten laetsten

ghenoech

genoech erffelick zijn geworden. Oversulcx so zijn dese Oversten door de waerdicheyt van haer geslacht/ eñ officie de selfde die daer nae Baroenen ende Edelluyden zijn genoemt. Doch en was de regieringe by desen alsoo niet dat het gemeene volc/ gelijc het was ten tijden van Cesar by de Walen/ voor slaven wierdt ghehouden. Maer by elcke Overste/ soo Tacitus ghetuycht/ vvaeren hondert mannen uyt het ghemeene volck tot medeghesellen byghevoucht, die hemluyden streckten tot raedt ende achtbaerheydt. Dat zijn de Magistraten de welcken Cesar verhaelt dat t'samentlijck met de Oversten de ackers hebben verdeelt. Soo wierden dan selfs de lantschappen van elcke republique eensdeels by de Oversten / ende eensdeels by de ghenighe die uyt het ghemeene volck ghecooren waren/ gheregiert. Ende die alsoo elck een ghedeelte regierden/ die hadden allegader ghesamentlick het ghesach over de gansche republique: ende dat by forme van vergadering. Tacitus seydt vande cleyne saecken beraedtslaghen de Oversten, vande groote allegader int ghemeen : sulcx nochtans dat oock die dinghen by de Oversten vverden verhandelt, vvaer van het ghemeene volck de kennisse heeft. Hy seydt dat de vergadering by de Duytsche volcken is gheweest tweederhande: eene cleyne / inde welcke daeglixe saecken / ende die dickwils voorquamen wierden verschaft : ende dat dese vergadering bestont alleen by de Oversten. Ende een groote by de welcke was de macht vande alderhoochste saecken: ende dat dese bestondt uyt beyde de Staten. Want als hy seyt allegader/ t'selve en is alsoo niet te verstaen / als of elck een aldaer waer ghecomen/ ghelijck opte comitien ofte by-een-comste der Romeynen plach te gheschieden / sulcx dat alle het volck huys ende hof souden hebben verlaten. Want t'selve en conde niet gheschieden onder een soo grooten volck/ gelijck insonderheyt waren de Bataviers/ onder de welcken Plinius seven natien telt/ de Bataviers eyghentlick ghenoemt/ Kennemers/ cleyne Vriesen/ Frisiabonen/ cleyne Cauchen/ Tusien eñ Marsacien. Maer allegader werden genoemt de vergadering selver/ waer toe uyt elck landtschap ende staet eenige persoonen werden ghesonden. Tacitus leyt dat selver uyt/ als hy spreeckende

vande Semnones/seyt dat alle de volckeren van eene afcomste door hare ghedeputeerden t'samen quamen op ghesette tijden in een bosch, t'vvelck gheheylicht vvas door een oude devotie ende voorsegginghe van hare voorsaten: Ende vande Duytschen int generael/dat sy op seeckere daghen by een quamen, ten vvaer datter yet haestichs ende bysonders by avontuyre voor viel: ende daer nae/ dit ghebreck hebben sy door hare vrijheyt, dat sy niet t'samentlick, noch alst hemluyden belast is, by een en comen, maer dat dickvvils een dach tvvee ofte drie met het vertoeven vande by-een comende vverdt doorghebracht. Soo is dan de opperste macht gheweest by dese vergadering van beyde de Staten. Oversulcx mochtmen, seydt hy/ oock voor dese vergadering yemandt beschuldigen, ende van lijf ter doodt eysschē: Oock mede wierden inde selfde vergaderinghen de Oversten vercooren, midtsgaders de hondert mannen die elck van hemluyden als gesellen uyt het gemeene volck vvierden bygevoucht: De Coninghen selve ende Oversten wierden in dese vergadering ghehoort / ghelijck wy vlus ghesept hebben meer met authoriteyt om te raden, als met macht om te ghebieden. Ende hoe-wel t'gunt allen den Duytschen ghemeen was / niet en conde den Batavieren mede niet toecomen / soo bewijst noch daer-en-boven de Historie van Civilis / dat dese regieringhe by de Bataviers is gheweest. Want op dat het oorloch teghen de overlast vande Romeynen behoorlicker wijse mochte werden besloten / soo heeft hy by malcanderen beroepen de Oversten vande natie, ende de vvackerste vant ghemeene volck. Soo blijckt dan dat de Bataviers ghebruyckt hebben de regieringhe vande treffelixten / sulcx nochtans dat daer by was ghevoucht een Vorstendom / het waer dan ghedurich onder de naem van een Coninck / ofte tijdelick onder de naem van een Veldt-Overste: Dat de treffelixten zijn gheweest van twee soorten: De Oversten/ de welcke de eersten eñ de grooten werden ghenoemt/ende de verkoorenen uyt het ghemeene volck/ ende dat dese inde vergadering t'samen gevoucht zijnde/hadden het opperste ghesach vande ghemeene saecke. Maer also de selfde vergadering selden t'samen quam / dat de saecken wierden verhandelt door den Coninck nae het advijs vande

Oversten:

Oversten: Dat voorts de regieringhe van elck deel is geweest so by elck vande Oversten/ de welcken hare jurisdictie hadde/ als by de Magistraten / de welcken uyt de tweede staet wierden vercooren. Welck een soo wonderlick accoort uytdruckt die regieringhe die by Plato soo seer werdt ghepresen / in de welcke de treffelixten het gesach hebben met over-een-stemming van't ghemeene volck. Nochtans moet dit hier by gedaen werden / dat in eene saeck de Bataviers schijnen te verscheelen vande andere Duytschen. Namelick dat de Duytschen sonder eenighe besloten steden alleen haer dorpen hadden. Ter contrarie is het waerschijnlick dat de Bataviers/ terstont als sy het eylandt hebben aengevaert/ besloten steden hebben ghemaeckt / om dat sy niet als anderen / haer stoel aldaer hadden gheset voor een corten tijdt / maer om te blijven/ ende dat in een plaets / sulcx Tacitus seydt / de welcke om de ghemackelicke aencomst bequaem vvas om alle dingen in overvloet aldaer ghebracht te vverden. Want eensdeels wierden hemluyden door de groote zee / groot Britagnie / ende de zeekusten van Duytslandt : ten anderen door de Rijn/ de Maes/ ende de Schelt/ het binnenste van Duytslandt/ ende een groot deel van Walslandt tot hare handeling gheopent. Hier by ghevoecht/ dat al ten tijden van Julius Cesar in Walslandt veel beslooten steden waren / het welcke was een naebuyrich exempel voor de Bataviers. Daer-en-boven gheven t'selve genoech te kennen int nederste deel vant eylandt Lugdunum Batavorum/ dat nu Leyden werdt genaemt/ ende int bovenquartier Batobodurum/ nu Wijck ter Duyrstede / oude namen van vermaerde beslooten steden : behalven noch eenighe cleynen/ als Grinnes/ Vada/ Arenacum / ende anderen daer van by Tacitum ende in Peutingeri caerten wert vermaent. Het welck alsoo zijnde / ghelijck t'selve wel waerschijnlick is/ soo volcht oock daer uyt/ gelijck beslooten steden niet en konnen wesen sonder Magistraten / dat de selfde Magistraten inde gemeene vergaderingen neffens de Oversten seer groot ghesach hebben ghehadt : ende dat het slechte gemeene volck besich zijnde met het landt te bouwen/ beesten te weyden/ visschen ende coopmanschappen / ende andere ambachten die

hier aen hangen/de sorgh vande regieringe aen de Magistraten/daer wy van hebben ghesprooken/gaerne hebben ghelaten.

Het derde Hooftstuck.

Hoedanich de Batavische Republique is ghevveest ten tijde als het Roomsche rijck in sijn fleur vvas.

Wy hebben hier de gedaente vande Batavische regieringhe/ sulcx die is gheweest int begintsel van't selve volck. Maer alsoo de Roomsche grootheydt veele andere natien soo heeft verdruckt/dat sy oock vrije Republiquen tot hare eyghene provincien maeckten/ende dat sy selfs de Coninghen/ghelijck een schrijver seyt/ghebruyckten tot instrumenten vande slavernije:soo soude moghelick yemandt dencken dat desen gemeenen Heeren oock de Bataviers hadden moeten onderworpen zijn/ ende dat te meerder als hy by Tacitum sal lesen/ dat de Bataviers uyt het landt van Hessen zijn overghetrocken in die plaetsen daer sy souden werden een ghedeelte vant Roomsche rijck. Maer hoe dat het selfde te verstaen is/ verclaren des selfden autheurs woorden die corts daer nae volghen/als hy seydt dat de Mattiaci naeghebuyren vande Bataviers waren inde selfde ghevvoonte vande Romeynen te believen. Welck woordt niet toe en comt een onderdaen/maer een vrunt:ende als hy noch daer by voecht/ dat sich soo verde streckte, niet het rijck/ maer de eerbiedinghe des rijcx. Het is kennelijck datter zijn twee sorten van verdrach: een dat ghelijck/ende t'ander dat ongelijck is. Het onghelijcke is als het eene volck sich des anders gebiedt onderworpt:het gelijcke/als elck vande selfde volckeren by haer

by haer recht blijven. Waer teghen niet en doet dat het eene volck dickwils veel machtiger is dan het ander/ als sy maer even veel rechts hebben: hoe wel het dickwils ghebeurt dat die minder vermach/hoe wel het verdrach eenparich is/nochtans ghewillichlijck aen den machtiger seeckere eerbiedinge bewijst/ende den selve soeckt te believen. Ende in dier vougen ist ghelooflick dat de Bataviers den Romeynen met eerbiedinghe hebben bejeghent/ende niet haerluyder ghebiedt onderworpen zijn gheweest. Dit bethoont het woordt van Societeyt ofte bond-ghenootschap/ het welcke Tacitus ter selver plaetse ghebruyckt/welcke Societeyt oock eerlick was: want hy seyt: Sy behouden haer eere, ende het merck-teycken vande oude Societeyt. Want de Societeyt beteyckent een eenparicheyt van elckes recht/ te meerder als het woort van eere daer by werdt gevoucht/ het welcke gheen plaets en can hebben in een volck het welcke hem een ander door overgevinge ofte door een ongelijck verdrach onderwerpt. Noch veel claerder spreeckt Tacitus elders vande Bataviers dat sy door de grootheyt der Romeynen inde Societeyt van alsulckē die machtiger vvaren niet en vvaren ghesmacht. Want alsoo gemeenlick onder de ongheliјcken gheen rechte Societeyt en blijft/ maer eerder alsulck eene als de leeu maeckte/ soo inde fabulen wert beschreven/ de welcke alles derwaerts brengt daer de meeste macht is/ soo bethoont hy claerlijck dat de Bataviers door haer oprechte vromicheyt ende ghetrouwicheyt dit hadden verworven/ dat sy de Societeyt/ dat is een eenparicheyt van recht/ niet met woorden/ maer met de daet selver behielden. T'selve werdt noch alsoo besloten. Het volck dat onder de Romeynen was/ bethoonde dat sy onderworpen waren door drie teyckenen: dat sy stonden onder het ghebiedt vande Roomsche Magistraten: dat sy tribuyt opbrachten/ende dat sy tollen gaven. So veel de Roomsche Magistraten aengaet/ die en zijn int eylandt vande Batavieren noyt geweest. Waer door oock Civilis in de oratie tot sijn lantsluyden seydt dat noyt eenen Lieutenant der Romeynen tot de Batavieren en quam: maer sy regierden hare republique door haer eyghen wetten ende eyghen Magistraten. Oversulcx en werden sy

nopt onder gheconquesteerden Provincien ghereeckent: maer dickwils spreeckt Tacitus van het volck der Batavieren, de by-een-comste der Batavieren, het burgerschap der Batavieren: met welcke woorden hy niet anders te kennen en gheeft / dan dat wy huydendaechs een vrije regieringhe noemen/ ghelijck Cesar noemt het burgerschap vande Switsers/ dat is de Republijcke. Nu soo veel de tribuyten ende tollen aengaet/ waer van bycans gheen natie vrij en is gheweest / al waert schoon dat de selven anders haer eygen wetten als door een weldaet van't Roomsche volck ghebruyckten/ de Bataviers en gaven noch het een noch het ander. Tacitus seyt/ sy en vverden met tribuyten niet versmaet, nochte door de tollenaers verdruckt. Ende terstondt daer nae seydt hy datse waren vrij ende exemt van lasten ende contributien. Civilis inde oratie tot de Walen noemt de Bataviers vrij van tribuyten. Ende de Bataviers selfs van haer selven spreeckende/ segghen dat hemluyden geen tribuyten en vverden opgheleyt. Wat de vordere articulen int verdrach zijn gheweest/ t'selve souden wy te vergheefs ondersoecken: anders dan dat waerschijnlick is/ dat de Bataviers ende de Romeynen hebben bedonghen / dat sy de eenen den anderen met volck te hulp souden comen. Want soo wel de Bataviers / de welcke alle daechs met haer naegebuyren om haer limiten in questie waren / hadden minder te vreesen indien sy steunden opte Roomsche grootheyt: eñ de Romeynen saghen dat sy teghen de Belgen/ Duytschen/ Brittoenen/ jae teghen de geheele werelt een groot behulp souden hebben aen de Bataviers / als die daer waren in vromicheyt de voornaemste van alle de volckerẽ daer ontrent/ wesende even uytnemende in ruyterije / voetvolck / ende boots-volck/ende bequaem tot alle soorten van oorloghe. Daerom ghelijck nu ter tijdt de Switsers doen aen veel Coningen/ soo leverden doen ter tijdt aen de Romeynen de Bataviers benden ende vaendelen/ de welcken als Tacitus seyt / nae de oude insettinghe by de edelste van hare lantsluyden vvierden geregiert. Dit is mede gheweest een groot teycken der eenparicheyt / de welcke int Roomsche rijck seldtsaem was/ dat de Bataviers over t'volck dat sy hemluyden te hulp sonden / selver hare velt-Oversten

stelden/

stelden / ende de selfde niet en ontfinghen vande Romeynen. Dat is t'gunt Tacitus seydt / dat de Bataviers alleen mannen ende vvapenen het rijck toebrachten : ende op een ander plaets / dat sy tot een toevlucht vvaren ghehouden alleen om ghebruyckt te vverden tot veldt-slaghen, ende dat sy bleven bevvaert ten oorloghe ghelijck als de vvapenen ende het ghevveer. Behalven t'behulp van volck ontfinghen de Romeynen oock noch wat anders dat seer groot was uyt de vrundtschap der Batavieren/namelijck het ghebruyck vant eylandt / daer sy niet alleen eenige garnisoenen hadden / maer oock een vloote aen het strang / eñ alles dat haer dienstich was om de Duytschen ofte Brittoenen het oorloch aen te doen. Het en is niet te twijffelen of Cajus Julius Cesar/ de welcke de eerste vande Romeynen sich tot binnen dese contreyen begeven heeft / ooc de eerste is gheweest door den welcke de Bataviers tot de voorseyde Societeyt ofte bond-ghenootschap zijn ghebracht. Want hy maeckt selver vermaen vant eylandt vande Batavieren/ende bethoont dat hy soo verde ghecomen is daer den Rijn ende Maes in malcander loopen : ende dat hy in sijn heertocht tot sijn hulp Batavieren heeft gehadt/tselve druckt Lucanus expressselijck uyt. Hy schrijft oock selve dat by hem gheweest zijn Duytsche ruyteren / daer nae oock eenich licht ghewapent voetvolck/de welcke of selfs Bataviers/ ofte daer onder zijn geweest / te meerder om dat de reste van Duytslant een vyantlick ghemoet hadde teghen de Romeynen /ende dat Cesar schrijft dat de selfde ruyteren ende knechten waeren tsamen vergadert uyt de Republiquen / de welcke hy selver hadde in vrede ghebracht. Dit zijn die genigen door welcker vromicheyt voornamelick Orosius schrijft dat Wallandt door Cesar was overwonnen. Dit zijnse welcker aenval de Walen by Noyon niet en conden wederstaen. Hier door ist dat Civilis sich roemt dat die van Bourgongie ende van Auverngie door de Batavische ruyterije zijn overrent ghevvorden. Dese zijnt die de Walen/als sy Cesarem opte greynsen van Langres aenvielen/hebben afgeweert. Dese hebben tweemael den vyant by Aussois met een veltslach overwonnen. Door de vromicheyt van desen zijn die van Beauvois

C op de

op de vlucht gedreve͞. Daer na so veel de Pharsalische victorie aengaet / Cesar hadde voorseyt dat daer va͞ het begintsel van niemant anders en soude come͞/ en͞ de uytco͞ste heeft sulcx mede gebracht/ gelijc Florus en͞ Dion betuyge͞. Het zijn de selfde Batavierscheruytere͞/ de welcke͞ als voor een eygenschap hebbe͞de door de watere͞ met haer paerde͞ over te swemme͞/ Ptolemeum en͞ die van Alexandrien/ de welcke Cesarem aengevalle͞ ware͞/ opte vlucht hebben gebracht. Door welcke groote exe͞ple͞/ van getrouwicheyt en͞ vromicheyt/ Cesar Augustus de͞ Batavierе͞/ gelijc nu veel Coninge͞ den Switsers doen / tot sijne lijfwacht heeft genome͞. Het welcke ooc de navolgende Keysere͞ hebben gevolcht. Hier van vermanen Dion/ Suetonius/ Tacitus/ en͞ anderen. Germanicus is onder Tiberio/ so door de goede gelegentheyt van't eylant / als door der Batavieren vromicheyt/ gelijc met het exe͞pel vande͞ velt-Overste Cariovalda claerlick bewesen wert/ grootelicx gheholpen gheweest. Ten tijde dat Claudius regierde/ als Plautius in groot Britangie was gesonde͞ / so is een groot deel van't selve eylant t'ondergebracht/ deur een sonderling en͞ wonderbaerlic toedoen vande Bataviere͞/ gelijc Dion betuycht. Wederom onder Nero/ als Suetonius Paulinus groot Britangie gouverneerde/ is aldaer by veel nieuwe proeven de eer vanden Batavieren vermeerdert: Onlancx daer nae zijn gevolcht de inlandtsche oorloghen der Romeynen / welcker geval en͞ ongeval meest heeft gehangen aende Bataviers. Desen hebbe͞ Galbam verheve͞/ en͞ daer nae Vitellium. Selfs de Roomsche legioene͞ noemen hemluyde͞ de sterxte lede͞ va͞ haer leger, de aldercloeckste manne͞, oude crijchsluyde͞, overvvinners in so veel oorloge͞. Tacitus seyt dat de Regimenten vande Bataviers, na dat sy haer begaven vvare͞ een groot gevvichte of sy mede of tegen vielen. Hierom en heeft het volck van Vitellius niet gedorven Civilem om den hals brengen/ op dat niet door de straffe van een man, de vvelcke onder de Batavieren seer machtich vvas, sulcke͞ dappere͞ volck soude vervreemt vverden. En͞ Martialis spreeckende van een Batavier seyt

Dit aensicht vverdt ghevreest
By uvven Vader meest.

Naedemael dan de weldaden der Batavieren die sy aende Keysere͞ en͞ aent Roomsche rijck hadde͞ bewese͞ so groot ware͞/

dat sy

dat sy so grootē genut hadden van dit eylant/dat daer was so groote vromicheyt / eñ soo groote mare vande hulp die sy van daer cregē/so en ist geēsins te verwonderē dat 120. jaren lang (want so veel jarē zijnt te reeckenē van Cajus Julius Cesar af tot de Keyser Vespasianum toe)de Bataviers haer eere eñ het volcomē recht vande Societeyt hebben behoudē. Maer doen ter tijt als de Romeynē de hulpsaemheyt veranderden in een pressinge ofte noodwervinge/ eñ dese wervinge dedē niet alleē met groote giericheyt/maer de selfde(t'gunt vrije luydē niet en stont te verdragē) met de smaedtlickheyt vā schoffieringē verswaerden/ so hebben de Bataviers gedaē t'gunt vrome luydē betaēde/aennemende de wapenen waer mede sy haer vrijheyt eñ haer eerbaerheyt soudē beschermē. De oorsaeckē verthoont Civilis/seggende dat sy nu niet gehouden en vverden als medegesellen, gelijck van ouden tijden, maer als slaven. Dat sy daer om rechtvaerdige vvapenen tegen de ghemeene Heeren hadden aenghenomen: Dat de vrijheyt uyter natuyren oock de stomme beesten vvas gegeven. Uuyt de Historie van dat oorloch blijct wat een liefde de Bataviers hebben gehadt om hare vrijheyt te behoudē/ voor de welcke sy niet gebreeckt en hebbē te beroepē de cracht van Romen eñ vijfthien legioenē rontsom hemluydē gestrect leggēde. Daerom/gelijc Tacitus seyt/is de Roomsche naem uyt der Batavierē eylandt verdrevē: syluyden vvierden deur gans Duytslandt ende VValslandt met een groote faem autheuren vande vrijheyt vermaert. Dit is oock int selfde oorloch aen te merckē/als de Walen tsamē de wapenē haddē aengenomen / eñ dat sy ooc de Roomsche Legioenen met eede hadden verplicht/dat Civilis noch hem selven, nochte genige Bataviers aenden eedt vande VValen heeft verbonden: Te weten om dat het niet en betaemde dat een vrij volc/eñ t'welck voor de vrijheyt streedt/aen anderē eenigen eedt soude doen. Wat uytcōst het selve oorloch heeft gehadt / het welcke de Bataviers door het besluyt van beyde de Statē / onder het beleyt van Civilis teghen het ongerechtich heerschen vande Romeynen hebben aengenomen / tselve en is so claer niet: om dat de Historie van Tacitus in dit deel ons ontbreeckt. Maer door dien Tacitus seyt dat Cerialis aen Civilem pardoen presenteerde / ende pais aende Batavieren / ende dat Josephus de Jode schrijft

dat dit oorloch met een pays is te neder ghelept / soo en twijfele ick niet of de Bataviers zijn wederom ghestelt in haere oude staet van de Societeyt : eñ dat te meer om dat Tacitus schrijvende van de zeeden der Duytschen/ ten tijde Trajanus de tweedemael Consul was / seydt dat de Batavieren behielden haer oude eere ende het mercktepcken vande oude Societeyt : ende met het gunt daer nae volcht bethoont hy claer ghenoech dat sy nae t'selve oorloch noch met tributen / noch met tollen en waren beswaert : maer dat sy bleven by haer recht / alleen met die conditie dat sy den Romeynen hulp souden seynden. Ende seecker aldaer te vooren/ten tijde Domitianus regierde/ hadde Agricola vande Bataviers geholpen zijnde seer groote saecken in Britangie te weghe ghebracht. Oock mede als Adrianus sijn legher by de Danou hadde/soo is daer grooten dienst geschiet by t'Batavische crijchsvolck. Nae die tijden en is niet alleen niet vermindert het recht van de Batavieren/ maer is oock hemluyden meerder eere toegelaten/ het welcke betuygen de oude opschriften de welcken by ons ghevonden zijn / vande welcke eenigen voorbrenghen de tijden van Severus/ de anderen van Antoninus ende Geta. Want dese en noemen de natie vande Batavieren, ende de Batavierſche burgeren gheen medeghesellen / ghelijck sy voor dese waeren ghenoemt/ maer broeders ende vrunden soo wel vant volck als vant Rijck van Roomen, uyt welcke naem / ghelijck een seecker Panegyrische schrijver seyt/ blijckt soo wel de ghemeenschap als de eenparicheyt vande waerdicheyt. Nae dese tijden hebben de Vrancken ontrent den Rijn begonst gekent te werden/ teghen de welcke de Batavieren ende Romeynen ghestadighe oorloghen hadden. Dickwils zijn de Vrancken in der Batavieren eylandt ingheballen/ dickwils zijn sy verdreven. Ende ten laetste als Constantius regierde / alsoo de Vrancken met hem slepende de Alamanden ende Saxen als haer mede-ghenooten wijt ende sijt sweefden / soo heeft Julianus by Straesborch hemluyden met een groote slach bedwonghen. Het gheluck van welcke slach Ammianus leert datmen der Batavieren vromicheyt voornemelijck danck most weten: want de Roomsche ruyterije was al opte vlucht/

ende de vyanden begonsten al met haer swaerden de verwelfde slachordre te doorbreecken/als de Bataviers hemluyden in de meeste noot zijn te hulp ghecomen/een schrickelicken hoop volcx als de woorden van Ammianus mede brenghen: oock quamen sy met haer Coninghen: waer uyt besloten wert dat doen ter tijdt noch was ghebleven de selfde regieringhe by de Batavieren/ de welcke sylupden van ouden tijden hadden ghehadt/behalven dat sylupden om de ghestadige oorloghen / meerder ghebruyckten het gheduyrich ghebiedt der Coninghen/ dan het extraordinaris ghebiedt vande Veldt-Oversten. Dat voorts de Romeynen/ten tijde haer rijck in swaricheden was/haer kloeckste bondtghenoten int minste niet van hare gherechticheden en hebben ontrocken/ can de reden self ghenoech leeren. Doch en staet niet te twijffelen of de harde oorloghen met de Vrancken die vant ghebiedt af van Valerianus tot het rijck van Julianus ontrent hondert jaren ghestadich hebben gheduyrt / hebben de natien der Batavieren van volck seer uytgheput. Oversulcx is gheschiet dat eerstelijck de Salij een voornaemste natie der Vrancken/ een ghedeelte van het eylandt van Batavie/so ick meene/het gunt naest aen Overyssel is/hebben inghenomen/ende tselve met goede wille der Romeynen ende Batavieren behouden: maer alsoo de Quaden zijnde een Saxense natie hemluyden poochden uyt haer besit te stooten/ soo heeft de Keyser Julianus eerst de Salios sijne nieuwe vrunden met wapenen beschermt/ende heeft eyntelijck de vrede alsoo ghemaeckt/dat de Quaden ende de Salij zijnde dese de vroomste der Vrancken/ende de andere der Saxen/ vereenicht zijn/ende aenghenomen in het gemeene lichaem ende naem der Batavieren. Oversulcx zijn oock eenighe Legioenen tot behulp der Romeynen uyt de Quaden/Salijs/ende Batavieren versamelt/ de welckē te samen den naem der Batavieren hebben behouden/als uyt Zosimo can werden verstaen. Waer uyt blijckt dat de Batavieren vermeerdert zijnde deur het aengroeyen van andere natien t'recht van hare vrijheyt onvercort hebben behouden. Maer insonderheyt hebben de wapenen der Batavieren ontrent dese tijden in groot Britangnie de sake

der Romeynen / in groot ghevaer staende / onderstut / ende is alsdoen gouverneur van Britangnien ghemaeckt Civilis / de welcke een Batavier van Coninckliicke geslachte is geweest / als mijns bedunckens de naem selve afcomstich zijnde van dien vermaerde veldt-Overste ten tijde van Vespasianus genoechsaem mede brenght.

Het vierde Hoofstuck.

Hoedanich de Republijcque der Batavieren is ghevveest nae den val vant Roomsche Rijck.

VAn desen tijdt tot de eerste instellinge der Graven / geduirende ontrent vijf hondert / jaren ontbreecken ons de Historien grootelicx. Dat middelertijt de Saxen / Wilten / Slaven / ende daer nae de Noordmannen ende Deenen met invallen ende rooven alles hebben beschadicht / ende dat ter andere zijde de vroomicheyt der Batavieren onder veel verlies heeft aenghenomen / dewijle sy haer persoonen ende goederen beschermden / is seecker ghenoech : maer de reste steeckt in groote duysternisse. Den naem begint hier oock verandert te werden: also de naem van Batavie ofte Betuwe besloten is geworden in het bovenste deel van het eylandt / eñ de Bataviers die nederwaerts woonden begonst hebben Vriesen ghenaemt te werden / t'welck niet en is te verwonderen / alsoo al in Plinius tijden een ghedeelte vande Bataviers cleyne Vriesen ende Frisiabones wierden genoemt / ende selfs by de oude opschriften can blijcken / dat onder de Bataviers die der Keyseren lijf-schutters waren / eenige Frisiabones zijn geweest. Nu t'schijnt wel dat de naem van Vriesen hemluydẽ behaecht heeft / of wel om dat het selve woort in onse tael de Vrijheyt nae by komt / ofte oock om dat de Vriesen omringt zijnde met meeren ende poelen daer niet wel was aen te comẽ / ende des te onverwinnelijcker zijnde een toevlucht hebben geweest voor alle andere Bataviers die meer opẽ lagen jegẽs de invallen vande Barbaren. Altijt sult ghy bevinden dat de

eerste

Het vijfde Hooftstuck.

Hoedanich de Republijcke der Batavieren is ghevveest ten tijde vande Graven.

Ande instellinghe des Graefschaps sal ick voor by gaen / t'gunt anderen hebben voortgegeven / die daer inne ghevolcht hebben de authoriteyt van eenighe gheruchten die heel laet zijn ghesprooten/zijnde gegront op eenige brieven die haer selven genoech wederleggen: ende sal alleenlijck segghen t'gunt tot de saecke dient / ende t'gunt my dunckt waer te zijn door gheen lichtvaerdighe redenen. T'is dan soo dat voor Diedericks tijden/die de eerste vande Graven van Hollandt ghereeckent wert / in Hollandt veele Oversten zijn gheweest/niet vande gheheele natie/maer die over een ghedeelte hadden te ghebieden / als die waren geweest die by Tacitum ende Cesarem zijn beschreven. Dese Oversten wierden met een naem/de welcke inde oude Duytsche wetten dicmael te vooren comt/Graven genoemt: twelck niet anders en is te seggen als rechters: waeromme wy oock de berechters ofte Amptluyden vande dijcken Dijckgraven noemen: ende wel met reden zijn de Oversten soo ghenoemt/ alsoo haer bysonderste ampt was / als vooren bethoont is/ het recht te bedienen. Waerom nu dese Graven ofte Rechters by de ghenighen die in de ongheletterde tijden Latijn spraecken Comites ofte ghesellen zijn ghenaemt / en can ick sonderling gheen oorsaeck bemercken / dan misschien om dat sy onder malcander waren van ghelijcke aensien/ ende waerdicheyt. Hier van ist dat de landtschappen die eertijts Pagi wierden ghenoemt de naem van Graefschappen hebben gecreghen. Sulcx is in Zeelandt Walcheren een Graefschap

gheweest : ende daer nu Hollandt is/ zijn Maeslandt/ Kennemerlandt/ ende Texel/ elck Graefschappen gheweest op haer selven : t'welck de Historien ende oude stucken claerlick betuyghen. Sulcx zijn oock de voor-ouders vande Heeren van Wassenaer voor Diedericx tijden Burchgraven gheweest / dat is rechters van dien burch die inde plaetse was ghecomen (soo wel te ghelooven staet) vande oude Stadt Lugdunum Batavorum / nu Leyden / doen ter tijdt door de Noordmannen zijnde ghedestrueert / midtsgaders oock van eenich omlegghende landt / aen welcke Heeren als bewaerders vanden Rijnstroom oock eenighe tollen van oudts zijn betaelt / die tot nu toe by hare naecomelinghen zijn ghebleven. Ten selven tijde waren oock eenighe steden hier te landen : sulcx dat Scafnaburgensis een oude schrijver Vlaerdinghen ende Rijnsburg noemt seer stercke steden van Vrieslandt / waer by ghevoecht kan werden Vroonle eertijdts de hooftstadt van het Noorderquartier. Dordrecht ende Haerlem zijn oock van gheen cleyne oudtheydt. De voornaemste Heeren van dien ick ghesepdt heb / ende de Magistraten vande steden siende dat de Noordmannen haer daghelicx vyandtlijck bejeghenden / ende nu des te wreeder waren overmidts dese onse Bataviers onlancx de Christelijcke Religie hadden aenghenomen/ hebben int ghemeen beraedtslaecht/ soo wel te dencken is / hoe dat sy niet alleenlijck soude hebben eenighe seeckere toevluchten teghens haerer vyanden ghewelt als sy dus langh hadden ghehadt / maer hoe sy oock haer vaderlandt voor den teghenwoordighe ende toecomende tijdt van soo quade innemers souden moghen bevrijden. Waer toe alsoo het ghebiedt van Veldt-Oversten tijdelijck ende ongheduyrigh zijnde niet ghenoechsaem en was / hebben sy goedt ghevonden nae't exempel van hare voor-ouders / die wel Coninghen hadden ghehadt behoudens hare vrijheydt / een Vorst te stellen over t'gheheele lichaem vande Republijcke : dien

ke: dien sy nochtans niet en hebben ghegheven den naem van Coningh / als de welcke doe niet meer en wierdt ghebruyckt anders als in een opperste ende absolute macht / maer den ghewoonlijcke ende by haer ghebruyckelijcke naem van Grave / dat is Rechter: met dat onderscheyt nochtans dat dese niet Graef en wierdt ghenoempt met byvoeghsel van eenigh quartier / maer simpelijck / als rechter zijnde selfs over de andere rechters. Tot dit ghebiedt is buyten twijffel ghecooren die van adel ende macht onder de Heeren ende Oversten de voornaemste was. Dese is gheweest Diederick die inde oude stucken de Vriese werdt ghenoemt. Want dat de Batabiers die aen Zee zijn ghesreten Vriesen wierden ghenoempt / hebben wy te vooren uytgheleyt / ende t'selve werdt claerlijck betuycht met de voorverhaelde plaetse van Schafnaburgensis. Johan vander Does / den Vader / Heere van Noortwijck / een man soo van weghen sijn Adel onder de sijnen als by allen van weghen sijne gheleertheyt bekent / in die boecken waer mede hy sijn vaderlandt met een eeuwighe weldaet aen hem heeft verbonden / bethoont claerlijck uyt Regino een oudt schrijver / dat desen Diederick een broeder heeft ghehadt met name Walger: Dat des selfs Walgers ende Diedericx vader is gheweest Gerlof die van Regino / een seer ghetrouwe schrijver vande Fransche gheschiedenissen / een Graef der Vriesen werdt ghenoemt. Diederick is dan te vooren een Graef gheweest / ende een Grave soon / maer Graef van een seecker quartier / niet van de gheheele natie / welcke eer hem eerstelijck is aenghecomen met goede gunste ende gheneghentheyt / soo wel te dencken is / vande Heeren ende vande luyden van de steden. Ende alsoo inde chartren van Utrecht vermaen gheschiedt van een landtschap gheleghen in het Zuyderquartier Hollandt ghenaemt / soo en is misschien niet buyten de waerheyt / dat dit selve landtschap is

gheweest het Graefschap van Diederick ende sijne voor-ouders / ende dat daer nae het gheheele lichaem vande Republijcke die hem was vertrout inde ghemeenschap is gecomen vande selve naem / op dat de Vriesen woonende aen dese zijde van't Vlie met een eyghen naem vande groote Vriesen aen d'ander zijde van het Vlie woonende souden werden onderschepden. Niettemin werdt het ghedeelte naest het Vlie tot noch toe West-Vrieslandt genoemt / t'welcke met Hollandt maect eene Republijcke. Hier mede cōt seer wel over eē t'gunt de Staten van Hollandt hebben geallegeert / inde vermaerde questie die tusschen hemluyden ende die van Brabant voor Carel de vijfde Keyser ende Vorst vande Nederlanden is gedisputeert. Want alsoo die van Brabant seyden dat hemluyden van Keyser Carel de vierde was verleent seecker Privilegie / als dat sy buyten haer landt in rechte niet en souden moghen werden ghetrocken / sustinerende mitsdien dat oock dien van Hollandt niet en soude gheoorloft zijn teghens de Brabanders te procederen by arrest nae de Hollandtsche manier: Soo hebben de Staten van Hollandt ter contrarie vertoont / dat het selve privilegie hemluyden niet aen en ginck. Want dat sy ende hare Graven hadden van alle oude tijden opperste macht/ende allerley jurisdictie sonder yemandt daer in te behoeven te erkennen/ ende dat van den tijdt af dat Diederick den eerste het landt van Hollandt gheens Coninex macht onderworpen zijnde / uyt handen vande Barbaren weder hadde ghecreghen. Dat de selve Graven van alle tijden in haer Graefschap gelijcke macht hadden ghehadt als de Keysers in Duytslandt ofte Italie / sonder aen yemandt by maniere van leen verbonden te zijn / t'welck oock conde afghenomen werden uyt de successie vande Vrouwen in het Graefschap/ende daer uyt dat de Graven groote deelen van het Graefschap/als de heerlickheden van Voirn/ Arckel / eñ Putten/aen anderen te leen hadden uytghegheven / ende dat noch tot erfleen/sonder bewilliginghe van eenighe uytheemsche macht. Dat oock de ordonnantien van het Duytsche rijck met hoe seer generale woorden de selve mochten zijn beschrevē/in Hollandt noyt ten minste gepubliceert en waren/

ende

ende datmen de selve oock in geene deele gehoorsaemt hadde/ t'welck sy oock bethoonden met een versch exempel : want alsoo de Duytschen van de successien die buyten testament aen comen veel hadden gheordonneert / oock met derogatie van alle coustuymen ter contrarie / soo en waren nochtans de erfnissen in Hollandt nae gheen andere rechte als nae haer eyghen coustuyme tot dien tijdt toe ghedefereert. Dat oock de saecken vande Graven / ofte de Staten by het Duytsche Camergherícht noyt en waren gheoordeelt. T'welck alsoo by die van Hollandt gheallegeert ende bewesen was / soo is verclaert dat het privilegie dien van Brabant ghegeven in Hollandt gheen plaets en hadde. Daer benevens Philips van Leyden / die ten tijde als Willem de eerste van Beyeren Hollandt regierde / een boeck vande Regieringhe heeft beschreven / ende t'selve boeck / alsoo hy professie dede van de rechten in Vranckrijck/aen sijnen Vorst heeft toegheeygent/ seyt dickmael in het selve bouck dat den Graef van Hollandt Keyser is in sijn Graefschap. Wy weten wel dat de Duytsche Keysers / ghelijck oock vande Vrancken uyt Procopius hier vooren is geseyt/plagen te pretenderen/ dat so wel de Graven van Hollandt als andere Vorsten/jae selfs oock de Coningen hare Vasallen waren/t'welck of hemluyden al schoon toegestaen werde / soo en souden daerom de Hollanders niet laten vrij te wesen / alsoo/ gelijck Proculus een oudt Rechtsgeleerde wonder wel bethoont/de particulieren die in eens anders beschermínghe zijn / daerom niet en laten vrij te zijn/ om dat sy niet en zijn van ghelijcke waerdicheyt als hare beschermers/ ende van ghelijcke een volck des niet te minder vrij en is / om dat in haer verbondt is begrepen/dat sy de hoocheyt van een ander met beleeftheyt souden hebben te respecteren / midts dat sy hun de hoocheyt van een ander niet en hebben onderworpen. Waer uyt oock de naem van vrije Leenen is ghesprooten. Maer even-wel dese selve verbintenisse van leen/ hoedanich de selve oock souden moghen zijn / en hebben de Graven niet toegestaen / als af te nemen es soo uyt het gunt by ons hier vooren is ghesept / als uyt de Historie vande oorloghen/die de eerste Graven / ende namentlijck Diederick de

vierde tot voorstandt van haer eer / ende waerdicheyt teghens de Keysers met goede voorspoet hebben ghevoert. Ende ghenomen dat eenighe daer toe ghebracht zijnde in tijde van noodt ofte by eyghen consideratien van de Keysers dependerende haer tot beschermers hebben aengheroepen / t'selve nochtans soo gheschiedt zijnde sonder consent vande Staten / en soude noch de Republijcke / noch oock de naecomende Vorsten in haer recht niet hebben connen prejudiceren. In alle ghevalle is ons vastelijck bekent / dat noch die van Bourgongien / noch die van Oostenrijck / waer van de memorie de seeckerste is / aen de Keysers ter saecke van Hollandt gheen manschap hebben ghedaen. Ende dat Hollandt niet en is onderworpen de wetten ende gherechten vande Keyser ende t'Rijck / t'welck wel t'voornaemste poinct is / bekennen de Duytschen selve. Alsoo dan hier uyt claer is / dat de opperste macht over de Hollanders binnen hemluyden is gheweest / ende niet en heeft ghehanghen aen een uytheemsch ghebiedt / rest nu te sien het ander / t'welck is wat inde Republijcke t'recht ende macht des Vorstes / ende wat der Staten is gheweest / twelck wy eyghentlijck souden weten / ingheval de wetten van het ghebiedt dat aen Diederick is ghegheven waren te vinden. Maer behalven dat hier voorens is gheseyt / dat by de Duytsche natien / soo ghemeene als particuliere saecken heel laet zijn begonst beschreven te werden / soo is oock de memorie van alle die tijden / uytghenomen van eenighe oorloghen ende andere dinghen dit stuck niet aengaende / t'eenemael verlooren. Nochtans alsoo voor dese tijden aende Batavische Coninghen niet soo seer een macht is ghegheven gheweest / als een authoriteyt / ende dat in onse vaders tijden selfs de uytheemsche schrijvers hebben aengheteyckent / dat het ghebiedt der Vorsten in dese landen soo met wetten ghelimiteert / als met der Staten resolutien ghematight werdt / soo staet daer uyt seeckerlijck te presumeren / dat de regieringhe vande tijden tusschen beyden even de selve

is gheweest

is gheweest die vande voor-ouders was ontfanghen / ende wederom aende naecomelinghen is naeghelaten / te meerder alsoo niet wel en is te ghelooven / dat de treffelijcke steden ende de inghesetenen van adel ende macht dien wy bethoont hebben ten voorseyde tijde gheweest te zijn vande eenparichepyt van macht daer aen sy ghewoon waren tot een schyelijcke ongheliickheyt souden hebben willen vervallen : ende aende ander zijde kennelijck es dat nae dat de grootheyt vande Graven door de t'samenvouginghe van andere Vorstendommen seer was ghewassen / insonderheyt onder de huysen van Bourgongie ende Oostenrijck / de vrijheyt meer af als toe heeft ghenomen. Dit zijn dan gheweest de voornaemste wetten vande Regieringhe. Dat egheene Gravinne een man soude nemen anders nae het wel ghelieven vanden Staten. Dat de ampten van Raiden / Rentmeesters / Officieren aen gheen anderen als ingheborenen souden werden beghheven. Dat de Staten vrij soude staen staetsghewijs te vergaderen daer / ende soo dickmael als haer soude ghelieven / sonder daer toe oorlof vanden Graef van noode te hebben. Dat gheen nieuwe tollen ofte gabellen opghestelt souden werden / nochte oock vande ouden yemandt vrijdom ghegheven dan by bewilliginghen vanden Staten. Dat gheen oorlogh by den Vorst soude moghen aenghenomen werden / t'zy tot verweringhe / t'zy tot reparatie van aenghedaen ongheliick / anders als by goetduncken vande Staten. Dat de Vorsten in haer schrijven de Duytsche tael souden ghebruycken. Dat de munte by den Vorst inghestelt ende verandert soude werden / nae dat de Staten sulcx oorboir souden vinden. Dat den Graef geen deel sijns Graefschaps hem quijt soude moghen maecken. Dat de Staten niet en souden moghen ten dachvaert beschreven werden buyten de Provintie. Soo wanneer den Vorst eenige impositie ofte contributie van noode soude moghen hebben / dat hy sulcx in persoone ende niet door sijne Stadthouder

soude moeten versoecken sonder eenighe lasten te mogen afvorderen/anders als nae vrij willich consent. Dat hy Recht ende Justitie soude moeten administreren door de ordinarise Rechters. Dat de oude wetten ende coustumen onverbreeckelijck souden zijn. Ende indien den Vorst daer teghens yet ordonneerde/ dat daer aen niemandt en soude zijn gehouden. Dese rechten langhen tijdt by louter ghebruyck onderhouden zijnde / zijn daer nae by stucken beschreven / ende by de Vorsten van tijt tot tijt geteyckent gewerden / ten eynde den aert vande selve Vorsten door quade ingheven van hoofsche vleyers niet en sonde verleyt werden tot een hoope van een onwettelijcke heerschappije : ende ten laetste/alsoo de Staten haer beclaechden / dat veel fondamenten vande oude Regieringhe door onghewoonte wierden omghestooten / soo zijn alle de voorseyde wetten by een vergadert / ende soo van anderen/ als namentlijck van Vrou Maria van Bourgongie tot eeuwighe memorie besegelt. Hoe wel nu de Hollanders in de successie van het Graefschap volchden de ordre vant gheslacht / niettemin op dat sy thoonen souden dat het ghebiedt niet en sproot uyt een vaderlijcke erffenisse / maer uyt des volcx/ dat is der Staten/bewilliginghe / soo en hebben sy niemandt vooor haren Vorst ghehouden eer hy hem aende Staten by eede hadde verplicht s'landts wetten / ende ghewoonten te onderhouden / t'welck soo ghedaen zijnde / wiert hem wederomme trouwe ende ghehoorsaemheyt belooft int gunt hy na de wetten soude hebben te gebieden. Waeromme aenghesien dese wetten zijn conditien ende voorwaerden die aen de macht zijn ghehecht/ soo is kennelijck dat de Vorsten gheene macht en hadden om haer selven vande voorseyde wetten te ontbinden ofte te dispenseren/ ghelijck by de genen die vande Regieringhe hebben gheschreven ghenoech verhandelt wert. Waer uyt oock volcht/ nademael de hoochste macht ofte Souverainiteyt niet en can zijn by alsulcken een die ghebonden is aen eenighe ingheselde ofte burgerlijcke wetten/ghelijck zijn meest alle de Vorsten nae't Noorden/dat oock den Graef van Hollandt / als verbonden zijnde aen soo veel wettẽ/ t'recht vande opperste macht aen hem selve alleen

niet

niet en heeft ghehadt. T'gunt wy nu uyt de woorden vande wetten ofte handtveſten hebben voortghebracht / het ſelve / ende eenighe andere poincten van geen minder inſichte werden oock beweſen met ſeer oude exemplen. Want alſoo Aernolf den derde vande Vorſten twee ſoonen hadde / ſoo is den outſten Syfrid die ooc Sicco genoemt wert / om een ſeeckere faute het gebiet ontſeyt / ende is het Vorſtendom den joncxſte met name Diederick deur conſent vande Staten gedefereert. Diederick de vierde ſonder gheboorte zijnde gheſtorven / alſo daer noch gheen exempel en was van broederlijcke ſucceſſie / hebbē de Staten des overledens broeder Florens Vorſt verclaert. De Voochdije van Diederick dies naems de vijfde / dewijl ſijne Jaren tot de regieringe noch onbequaem waren / hebben de Staten aen ſijne moeder Vrouw Geertruyt bevolen / eñ haer uytghehylijckt aen Robbrecht ſoon eens Graefs van Vlaenderen / die oock daerom den bynaem van de Vriese heeft ghecreghen / om dat hy de Hollanders regierde / die noch doen ter tijdt niet nae en lieten Vrieſen ghenoemt te werden. Ada des ſevende Diedericx dochter / alſoo ſy den Graef van Loen hadde ghetrout met onwil van de Staten / is uyt het Vorſtendom gheſtelt / ende is in haer plaetſe aenghenomen Willem des ſeſte Diedericx broeder. Florens den vierde noch jonck zijnde / is ſijnen oom mede Florens genaemt tot voocht ghegheven. Nae welckes doot / alſoo Alijdt de moeye de Voochdije niet nae der Staten raet / maer nae haer eyghen goetduncken bediende / is de regieringhe bevolen aen Otto Graef van Geldre / die den jonghen Graef van ſeer verre maegſchap beſtondt. Daer nae t'Vorſtendom ledich zijnde door de doodt van Florens de vierde / hebben de Ridderſchap ende Steden ſelfs de Republijcke gheregeert / tot dat Johan Florens ſoon uytlandigh zijnde / weder uyt Enghelandt is aenghecomen / wiens momboirſchap den Grave Johan van Avennes is vertrout. Daer nae Vrou Margriete / alſoo ſy ſcheen tot de regieringhe niet te dienen is afgheſtelt / ende in haer plaetſe tot Graef aengenomen harē ſoon Hertoch Willem: de welcke daer nae uytſinnich zijnde ghewordē / ſoo is aen Hertoch Aelbrecht ſijnen broeder als Ruard de ſorghe

over de Republijcke bevolen / welverstaende dat hy de selve soude regieren met raide van Baenderheeren / Baenritzen / Ridderen ende Knaepen (t'welck trappen zijn van Adel) ende der goede Steden. Deses Aelbrechts soone Hertogh Willem / voorsiende dat hy sonder mans oir soude comen te sterven / heeft een dachvaert beschreven vande Ridderschap ende Steden / ende aldaer versocht ende vercreghen dat de successie van het Graefschap aen Vrou Jacobe sijne dochter toegheſtemt soude werden. Maer alsoo dese Jacobe daer nae haer met ongheraide huwelicken sulcx verliep dat sy des ghebiedts niet wel waerdich en was / soo heeft sy moeten sien dat by haer leven Hollandt aen Hertogh Philips vã Bourgongnien is overghedraghen. Deses Philips soons dochter Vrou Marie is aen Maximiliaen Eertzhertoch van Oostenrijck ghehuwelijckt: welcke Maximiliaen nae sijns huysvrouwes doot willende het ghebiedt behouden / ende t'selve niet bedienende nae t'goet ghevalle vande Staten / als momboir van Philips den tweede sijne soon / maer absolutelijck ende Coninckluijcker wijse / soo hebben de Staten van Hollandt ende vande omligghende Provintien haer daer teghens cloeckelijck ghestelt. De selve Staten vande Nederlandtsche Provintien hebben aen Karel den vijfde Keyser van die name / doen hy noch jonck zijnde eerst tot het Vorstendom quam / momboirs ghegheven. De selve Keyser Karel hebbende inde vergaderinghe vande Generale Staten sijn Vorstendom afghelept / heeft sijnen soon Philips aende ghetrouwicheyt vande selve Staten ernstelijck bevolen. Dit zijn teyckenen dat het Vorstelijck ghebiedt / ghelijck het oorspronkelijck vande Staten was ghecomen / alsoo weder tot hemluyden is ghekeert soo dickmael als een Vorst is ghecomen te ontbreecken. Vorder soo en salmen gheen hantvesten ofte acten vinden vande oude Graven van eenighe importantie daer niet de Banerheeren ende Eedelen overghestaen / ende de selven beseghelt ende becrachticht hebben. Want dese waren den oudtsten raedt van de Graven: ghelijck

ghelijck oock voortijts vande Duytsche Coninghen. Soo veel de Steden belangt / haer ghetal / ende met het ghetal oock haere waerdicheyt is van tijdt tot tijdt ghewasschen. Van oudts heeft elcke Stadt haere Raedt ofte Vroedtschap. Een vande Raiden zijnde ghestorven wert de plaetse by de anderen vervult uyt de vroomsten ende rijcxsten vande burgherije. Den selven Raedt maeckt op eenighe plaetsen de principaelste Magistraten die Burghemeesters werden ghenoemt: op andere plaetsen presenteren sy de selve Burghemeesteren ende oock Schepenen / die te recht sitten / aen den Vorst om de verkiesinghe te doen in sulcker mate dat sy dubbel ghetal nomineren / waer buyten den Vorst niet en mach gaen / t'welck gheen cleyne verseeckerheyt en is van de vrijheyt. T'blijckt oock by veel exemplen dat niet alleen de groote Steden ghelijck inde laetsten tijden heeft begonst te gheschieden / maer oock de cleynen op de dachvaerden zijn ghecomen. Philips van Leyden hier voorem ghenoemt / vermaent dickmael van de Edelen / ende Regierders vande Steden / noemende de selve de Grooten van't Vaderlandt / ende segghende dat tot haere sorghe stondt by versuym van den Vorst toe te sien dat de Republijcke gheen schade en soude lijden. Ick vinde oock dat ten tijde van Willem de vierde die de laetste was vant huys van Henegouwen / gheleden nu twee hondert ende dertich jaren / tot Dordrecht een notable dachvaert is gheweest van de drie natien van Hollandt / Zeelandt ende Henegouwen / alwaer de ghedeputeerden vande Steden sterck by een waren ghecomen ter oorsaecke vande tollen : Ende dat dese vergaderinghe den hooghen raedt werdt ghenoemt. Dat voorts gheen impositien ofte contributien zijn inghestelt sonder consent vanden Staten blijckt by alle de reeckeninghen int hooft van de welcken het ghedraghe consent altijdt werdt vermelt. Ende hier van comt dat van oudts ende in alle tijden by ons de voorseyde contributien ende impositien niet anders als Beden zijn

ghenaemt: welcke naem oock by Philips van Leyden dickmael wert bevonden/ overmidts de selven als hier vooren is aengheroert / wierden geoctroyeert ter bede vande Graven/ zijnde tselve een groot bewijs van dat het Vorstendom voor de authoriteyt vande Staten heeft moeten buyghen. Jae selfs aen Philips/den laetste Graef / en is de neghenjarighe opstellinghe by de Staten niet anders toegheſtaen als met voorschrift van seeckere wetten/ ende onder anderen/dat het gelt soude werden ghehandelt by persoonen/die by de Staten daer toe soude werden ghecommitteert. Ghelijck mede openbaer is / dat de Staten t'recht van tot hare ghelieftе te vergaderen tot de uyterste tijden die voor dit oorloch zijn gheweest hebben behouden. Opt het gunt dus verre by ons ghesept is/ blijckt dat de Graven van Hollandt bykans niet en hebben verschilt vande oude Coninghen. Maer dat sy alleen een naem hebben gebruyckt die niet so seer opsichtich en was/nochte soo verdacht voorde vrijheyt/als wel was den Conincklijcke tijtel. Voorts dat de selve Graven wel zijn ghenomen nae t'vervolch vant gheslacht als by veele vrije natien / maer dat nochtans t'ghebiedt hemluyden sonder exceptie niet en was ghegeven alsoo daer wetten by waren gestelt/ende met eede bevestight. Dat mitsdien de authoriteyt vāde Graven niet cleyn en is geweest/maer dat ooc der Staten macht sodanich is gheweest in verscheyde saecken / ende namentlijck beroerende t'gelt/ t'welck is de senuwe eñ cracht van een Republijcke/datmen met der waerheyt soude mogen segghen vande Graven / t'welck vande Duytsche Coningen eertijts is ghesept/dat sy bevel hadden ter bede ofte leensghewijs. Indien men hier toe een uytheemsch exempel soeckt/ soo en vinde ick nerghens een ghelijcker als inde Republijcke van Lacedemon / die by Plato / Polybius / ende veel wijsen/ jae Apollo selve/ soo ghesept wert/voor allen anderen is ghepresen. Want in dese succedeerdē de Coningen by ordre vant gheslacht/soo verre dat in plaetse van Coningen die kinderen waren die Mombois die sy Prodicos noemden / ghebiedt hadden in hare bewaringhe. Maer de Coningen en wierden tot het ghebiedt niet toegelaten voor ende aleer sy gesworen hadden

hadden te sullen ghebieden nae s'landts wetten: ende de Coningen hadden macht over elck een/maer over den Coninck de toesienders ofte Ephori/midtsgaders den Raedt. Van de ouden werdt seer ghepresen een notable spreuck van Theopompus Coninck van Lacedemon/ de welcke/alsoo hem sijn eyghen huysvrou verweet dat hy sijn eyghen hoocheyt verminderd hadde met het instellen van het ampt der toesienders / daer op antwoorde dat hy aen sijne kinderen wel een minder maer een gheduyriger macht soude naelaten. Want voorwaer t'is sulcx als by de ouden te rechte ghesept is / dat alle Republijcken bestaen in seeckere melodie ofte accoort / eñ de selve ghebroocken zijnde dat sy alsdan comen te bederven. Welcke melodie mijns beduynckens niet en bestaet in eenich gheluydt ofte snaren / maer in de wel ghetemperde eendracht des Vorstes met het volck/des volcx met den Vorst/ende van verscheyde Staten onder den anderen. In dese melodie zijn de Vorsten/ de Edelen / ende de gemeente langen tijt bloeyende gheweest/ter wijl elck een den Vorst ontsach/ende de Vorst selve respecteerde de wetten/ende de gemeene vergaderingen/ ter wijl den Adel sijne eer / ende de ghemeente hare vryheyt behiel. Hier uyt zijn gevolcht de goede successen van oorlogen: hier uyt is ghecomen dat dese natie ghelijck sy eertijts bondghenoot der Romeynen was gheweest / alsoo daer nae / hoe wel cleyn zijnde/tot groote vrúntschappen wiert aengesocht. Dit thoonen de tractaten van verbont. Dit thoonen de huwelijcken. Terstont inden eersten oorspronc des Graefschaps zijn twee Diedericken/soo immers ghelooft werdt/swaghers gheweest der Coninghen van Vranckrijck. Arnolf de derde Graef hadde tot een huysvrou een dochter vā den Keyser van Constantinopolē/wiens suster aen den Keyser van Duytschlandt ghetrouwt was. Eenige naevolgende zijn ghehylijckt aent huys van Saxen / doen ter tijdt besittende het Keyserrijck. Florens de derde is ghetrout aent Coninckrijck van Schotlandt. Willem de tweede van dien naem Graef van Hollandt is selfs tot het Duytsche Keyserdom gheroepen/soo ick meene uyt gheen andere oorsaecke / als om dat hy in sijn eyghen landt tot een matighe regieringhe ghewendt was.

Deses soon Florens de vierde is aen d'eene zijde by den Coninck van Engelandt/aen d'ander zijde by den Coninck van Vranckrijck/tot verbondt aenghesocht met presentatie van't huwelijck van elcx hare kinderen met groote beschenckingē. Maer Johan sijne soon heeft met raedt vande voornaemsten vant landt/de dochter vande Coninck van Enghelandt ghetrouwt. Willem de seste/ de dochter van Vranckrijck Wederom zijn der Graven dochters in seer groote huysen besteedt / als Vrou Margriete dochter Willems de vierde int huys van Beyeren aen een Keyser: Jacobe aen een Dauphijn van Vranckrijck: ende dit alles ter wijle sy alleen Graven van Hollandt ende Zeelandt waren/ ende eenighe van Henegouwen. Daer nae deur de dochter van Graef Aelbrecht die aen een vant huys van Bourgongie was gehuwlijct/heeft Hollandt de selve Vorsten ghecreghen/ die nu alreede Vorsten waren van Brabant / Vlaenderen / ende meer andere volckeren / ende alsoo zijn verscheyde natien niet ongheliick van ghewoonten/rechten/ende coustumen onder een gemeen ghebiedt onderling bevredicht / ende daer door oock versterckt. Daer nae heeft Vrou Marie van Bourgongie by haren man den Eertzhertoch van Oostenrijck een soon ghehadt aende welcke t'meerendeel van Spangnien voor huwelijck-goet is aengecomen/ende met Spaignien t'verwacht vande nieuwe werelt / ende veel andere titulen die over verscheyde landen seer wijt zijn versprept. Maer uyt dese grootheyt der Vorsten is ghevolcht een groote veranderingh in de regieringe / dien ick cortelijck sal aenwijsen.

T'seste Hooft-

T'ſeſte Hooftſtuck.

Hoe dat de ghetrachte verandering inde regieringhe oorſaeck tot het oorloch heeft ghegheven.

DE menſchelijcke natuyr is ſeer gheneghen ende vervalt lichtelijck tot heerſchappie: waer uyt nae't ſegghen van Ariſtoteles de Tyrannique Regieringhen ſpruyten/ ſoo wanneer de Vorſten te buyten gaen de limiten van de wetten van het landt: ende ſelde gheveurt het dat yemandt naelaet meer te willen vermoghen als hy vermach/ ten zy hem de hoope zy benomen van te vermoghen dat hy wilt. Daeromme de oude Vorſten welcker gansche hoop ende vertrouwen ſtondt op het vaderlandt/ als gheen uytlandtſche macht hebbende/ waren de wetten ghehoorſaem/ beminden het recht/ reſpecteerden de Staten/ als op welcker macht ende middelen ſy wel verſtonden dat hare eer ende reputatie moſte ſteunen. De Bourgoignons/ ghesprooten uyt een Coninckliick huys/ zijn de eerſten gheweeſt die een trap hebben ghemaeckt/ doch ſeer heymelijck/ tot de heerſchappije/ blijvende nochtans de vrijheyt niet alleen in haren uyterlijcken ſchijn/ maer oock voor een goet deel in hare kracht. Daer nae Karel/ zijnde op andere plaetſen Coninck ende keyſer/ ghenoechde hem niet wel daer inne/ dat hy hier te lande niet meer en was als een Vorſt: maer nochtans wierdt hy teghenghehouden deur ſeeckere affectie/ alſoo hy in deſe landen was gheboren ende opghevoet/ ende daer-enboven deſe natien hooch was achtende/ als zijnde een bequaem inſtrument om yet groots uyt te rechten/ ende die van haer ſelven ſeer ghetrouw waren/ maer

oock licht te vertoonen / alsmen hare vrijheyt soude willen aentasten / ende daer toe seer machtich. Nochtans heeft hy bloedighe Placcaten ghemaeckt / ende daer de Kercke onderdruckt zijnde door grove dwalingē/verlangde nae eene goede medicine / soo heeft hy voorghenomen met ghewelt voor te staen t'gunt in het ghebruyck was ghecomen/stellende dootstraffe teghens de ghenen die van ander ghevoelen souden moghen zijn / sonder in soo een soo ghewichtige saecke de meninghe vande Staten te ondersoecken. Maer Philips sijnen soone hebbende een natuyre die niet te vrede en was anders als met eene absolupte macht / droech een haet teghens alle natien die hare Vorsten een wet stelden/ t'welck oock die van Arragon met haer groot ongheluck hebben gheleert. De Spangiaerden / by de welcken Coninck Philips van sijne jonghe jaren was opghevoet/naemen dese occasie vlijtich aen teghens de Hollanders/ ende andere Nederlanders / met de welcken sylupden tot dien tijdt in ghestadighe contentie ende jalousie waren gheweest / om best te staen inde gratie vande Princen. Hierom sochten sy de Nederlandtsche vrijheyt haetelijck te maecken : ende ter contrarie te verthoonen hoe de steden van Italie / ende de landen van West-indie deur hare garnisoenen in dier voegen wierden bewaert/dat men aldaer hadde een gehoorsaemheyt sonder limitatie. Zijnde dan het Fransche oorlogh gheeyndicht / alsoo Coninck Philips vermaent wierdt van weghen de Staten/ dat hy de Spaensche garnisoenen uyt de landen soude nemen / heeft hy een soo redelijcken versoeck met onwaerdicheyt aenghenomen : ende zijnde in persoone nae Spaignie vertrocken / heeft van die tijdt af t'meerendeel vande ghemeene saecke van Hollandt/ ende voorts van Nederlandt niet gheregiert deur ingeborene Heeren / uyt de welcken nae ouder ghewoonte bestondt de hoochste ende ghedurige Raedt van State van dese landen/ maer door Resolutien die in Spaignien wierden ghenomen/ latende hier den Cardinael Granvelle om een uytrichter te zijn van de Spaensche bevelen. De saecken vande Religie waren nu soo verre ghecomen/ dat alwaer t'schoon een misdaet geweest anders te gevoelē/als by den Paus van Roome

goedt wierdt gevonden/nochtans het selve eenen goede Vorst niet en soude ghestaen hebben te straffen/ aengesien de groote menichte van den genen die daer over mochten beschuldicht werden/uyt der welcker ghemoet alsulck een gesintheyt/ hoedanich oock de selve mochte zijn / door gheene vreese en conde ontrocken werden. Alsoo nu om dese oorsaecke soo wel de voornaemste Heeren als treffelijcke steden ende Provincien verthoonden dat noch de coophandel nochte oock de gemeene ruste niet en conden behouden werden/ten waer de Placcaten op t'stuck vande Religie wierden versacht / soo ist nochtans soo verre van daer geweest dat Coninck Philips haren raedt soude hebben ghevolcht / dat hy daer-en-tegen heeft ghewilt dat ondersoeck ende inquisitie soude geschieden / tot in de binnenste ghedachten der menschen/ende dat op een nieuwe ende ongehoorde maniere van procederen / ghelijckerwijs als tegens de Joden eñ Mahumetisten / die onder de Christenheyt schuylen/in Spangie werdt ghepleecht. Tot dien eynde zijn oock de nieuwe Bisdommen hier eñ daer verdeelt / met groot teghenspreecken vande Staten / sonder welcker consent van oudts de geestelijckheyt niet en mochte vermeerdert werden. Aengesien nu dit alles buyten twijffel was streckende tot een groote verwarringe in de gemeene saecke / ende dat eerstelijck de Heeren die inden Raedt van State waren / daer nae oock een groote menichte van Eedele persoonen / tot dien eynde zijnde by een gecomen / onder welcken mede was de Heer van Brederode / gesprooten uyt den geslachte vande Vorsten van Hollandt / raiden ende baden datmen soude comen tot dat remedie / t'welck in voorleden tijden menichmael ghebruyckt was oock in mindere saecken / te weten tot een vergadering vande Generale Staten / soo en heeft nochtans Coninck Philips / ghelijck hy op sijn vertreck wel expresselijck hadde verboden/ datmen geene vergaderinge vande Generale Staten houden en soude / ooc doe niet naegelaten sulcx te beletten. Hier op zijnde ghevolcht een oproer / niet door een ghemeene opset / maer door het bestaen van weynigh particulieren uyt het gheringste volck / om de beelden uyt de kercken wech te nemen / in het aenbidden van welcke beelden voor desen

hoochelijck was gesondicht/ende nae dat het selve oproer door de authoriteyt vande voornaemste Heeren te neder was ghe-leyt/soo heeft den Spangiaerden ende Coninck Philips ghe-lieft/ uyt een particuliere onbedachtheyt een pretext te nemen om teghens recht ende reden alle dese natien de misdaet van rebellie int ghemeen op te leggen. Soo is dan den Hertogh van Alba ghesonden om de volcomene heerschappije in te ne-men/met een seer straffe commissie/zijnde een persoon seer straf uyt sijn eyghen natuyre / als gheheel Duytschlandt ghenoech bekent is. Dese gaf opentlijck te kennen/dat de Staten/stedē/ alle natien van Nederlandt/ende elcke persoon int bysondere/ alle hare gherechticheden hadden verbeurt/ende dat sy voort-aen gheen andere wetten als de bevelen vanden Coninck sou-den hebben te verwachten. Hy selve was een ghewis teecken van dat de wetten te neder waren ghevelt / zijnde een vreem-delinck/ ende niet van des Vorstes bloedt / ende niet te min te-gens alle recht ende ghewoonte ghesonden zijnde tot het Ge-nerale gouvernement. Het oordeel vande saecken is oock de wettelijcken ende ordinarisse collegien ontrocken : ende door het oprechten van een nieuwe rechtbanck / alwaer de saecke van Lese Majesteyt ofte gequetste hoocheyt souden berechtet werden/hebben de Spangiaerden ende hare adherenten / die haer tot slaven maeckten vande Spangiaerden / onder hare macht ghecreghen / soo wel het leven als het goedt van alle de inghesetenen. Ende zijn niet alleen veel duysenden van ghe-meene luyden gheexecuteert : maer selfs de Graven van Egmondt ende van Hoorn / verwesen zijnde op valsche be-schuldiginghen / hebben hare halsen voor den beul moeten uytstrecken. Willem Graef van Nassau Prince van Orangie mede een vande voornaemste Heeren van Nederlandt/ is met veele anderen ghebannen. Van welcke persoonen Egmondt sijn Graefschap in Hollandt hadde / Orangie Gouverneur van Hollant was geweest. Den Marquijs van Berge/eñ den Heer van Montignij/ die de requesten ende verthooningē van het volck ende vande Staten in Spangie hadden overghe-bracht/zijn beyde/ den eene met openbare executie/ den andere met vergift / soo het ghemeene gheruchte is / omghebracht.

Daer

Daer nae zijn nae de ghewoonte van allen de genen die heerschen willen / de steden beset met Spaensche garnisoenen ofte met casteelen. Hier-en-boven op dat de natië/die tot desen tijt toe vrij waren geweest / hare slavernije opentlijck soude moeten bekennen/ende selfs voeden ende onderhouden/ so is hemluyden / aen de welcken de Vorsten selve te vooren ghewoon waren de minste opstellinghe by maniere van bede te versoecken / doen ter tijdt door dreijghementen van een Stadthouder opghedronghen de twintichste penningh van alle onroerende / ende de thiende van alle roerende goederen op elcke vercoopinghe. De ghetrouwicheyt van dese natien / ende de vrijheyt hebben lang te samen ghestreden : Maer alsoo niet mogheliijck en was dat nae de verdruckinghe vande wetten/ ende nae de verachtinghe vande Staten / de regieringhe die soo veel hondert jaren gheduyrt hadde / ende de vrijheyt van de naecomelinghen/ langer behouden conde zijn / soo hebben de Staten van Hollandt/de welcken toestondt soo wel de wetten / als het ghemeene ende haer eyghen recht te beschermen/ in den jaere duysent vijf hondert twee ende tseventich / op den neghenthiende Julij / in de vergaderinghe bestaende uyt verscheyde Edelen / ende de gedeputeerden van't meerendeel van de Steden/nae't exempel van hare voor-ouders / die teghens de Romeinen/ als sy nae heerschappije trachteden / de wapenen hadden aenghenomen / t'oorlogh teghens den Hertogh van Alba gheresolveert / de persoonen die by onrecht waren ghebannen herstelt/ ende Willem Prince van Orangnie voor haer Gouverneur ende Crijgs-Overste erkent.

Het ſevenſte Hoofſtuck.

Hoedanigh de Republique in't oorlogh is gevveeſt, ende nu is nae't oorlogh.

VAn die tijdt af is het opperste gesach der Statē/ die deur de aenghenomen macht der laetster Vorsten niet weynich en was verduystert / wederom claerlijck aen den dach ghecomen. Ende nae dat met die van Hollandt de Staten van andere omligghende natien mede de wapenen voor de vrijheyt hadden aenghenomen / ende in een vast verbondt te samen waren getreden: ende dat Coninck Philips/ wiens eer tot desen tijdt toe ghespaert wierdt / noch door bidden / noch door vermanen tot gheen beter sin en conde werden ghebracht / soo hebben te laetste de Generale Staten op den sessen-twintichsten Julij des jaers duysent vijf hondert een ende tachtich verclaert / dat Coninck Philips ter oorsake van het verbreecken vande wetten vande regieringe/ na rechten ende met der daedt van sijn Vorstendom was vervallen: gelijckerwijs veele vrije natien dickmael hare Vorsten hebben veroordeelt/ als die vā Lacedemon Pausaniam / de Venetianē Falerium / de Deenen Christiernum. Nochtans en hebben de voornaemsten vande landen de Republijcke niet geregiert sonder een Vorstelijck gesach. Maer gelijck eertijts in plaetse van Coningen Velt-Oversten waren gecomen/ soo heeft doen den Prins van Orangie / de naem van Graef wech genomen zijnde/ onder den titel van Gouverneur het wettelijck gebiedt vercregen. Deses Princes sonderlinge eendracht met de Staten/ ter wijle hy plaetse gaf aen hare Moghentheyt / ende sy hem wederom beminden / ende respecteerdē als haer gemeene vader / heeft de saecken van Hollandt van cleyne beginselen tot groote wasdom gebracht. Waerom hoe wel de nabuyrige

landen

landen eerst Mathiam Eertzhertogh van Oostenrijck / daer nae den Raedt van State / ende noch daer nae den Hertogh van Anjou over haer stelden / soo hebben de Staten van Hollandt ende Zeelandt wel het verbondt met haer gebuyren vastelijck onderhouden / en hebben nochtans in hare landen geen veranderinge toegestaen / maer gestadich behouden niet alleen de selve regieringhe / maer oock de selve uyterlijcke ghedaente van regieringe. Na de doot van dē Prins vā Orangie is het Generale Gouvernement den Graef van Licester opgedraghen / die't Engelsche crijchsvolck tot behulp vant landt hadde toegebracht. Maer alsoo dese / dragende een Conincklijcke hoochmoet / ende geen kennisse hebbende van onse manieren / ende volgende quade raedtsluyden / der Staten regieringhe bestondt tegens te spreecken / ende nieuwicheden aen te rechten / soo hebben de Staten verthoont dat hare macht / van de welcken Licester sijne commissie hadde ontfangē / de outste ende rechtmatichste was. Hebben oock seeckere persoonen / die om hem te believen by oproer veranderinghe poochden in te voeren / met de doot gestraft. T'welck de Graef van Licester verstaende / heeft het ghebiedt ende t'landt verlaten. Ende is voorts Prince Mauris / soon van Willem Prince van Orangie / gewerden opperste bevel-hebber over Hollandt eñ eenige naebuyrige landen. Onder deses gouvernement is wederom groote eendracht geweest: ende deur een twintich-jarige ruste vande republique / deur uytstreckinghe van paelen / gheluckige bataillien / belegeringen soo cloeckelijck aenghewent / als noch cloeckelijcker tegengestaē / hebben de Staten de fame van seer wijse regierders / ende Prince Mauris de fame van de voornaemste crijghs-Overste becomen. De eer vande Republique is noch vermeerdert nae dat de Coninghen de selve deur verbondt met hem selven hebben vergheleecken. Want in den jaere seven ende tnegentich is een ghemeenschap ende verbintenisse ghemaeckt tusschen den Coninck van Vranckrijck / de Coninginne van Enghelandt / ende de Staten der Vereenichde Nederlanden. Even-wel is die eerbiedinghe noch aen een afghestelde Vorst ghedraghen / dat by t'leven van Coninck Philips de cloeckmoedicheyt van dese landen haer ghe-

houden heeft binnen de nootsaeckelijckheyt van haer selve te beschermen. Nae sijn doot is de crijgh opentlijck vercondight / ende dien van Spaignien wederom toeghesonden het oorlogh dat van hemluyden eerst was ghecomen. Jae tot de uyterste landen van Indien toe is de coophandel uyt dese landen gheseylt met wapenen beset zijnde. Ende in die plaetsen zijn mede door de occasie van den ghemeene vyandt / ende door de bekende vromicheyt ende getrouwicheyt vande Hollanders / vrundtschappen ende verbintenissen met Coningen ende natien veroorsaeckt : ende zijn de Heeren Staten begroet ghewerden door ghesanten comende soo verre uyt de andere werelt. Tot dus verre heeft het vechten ghedueyrt. Van vrede is dickmael ghehandelt / soo by t'leven van Coninck Philips / als nae sijn doodt / als de Nederlanden aen sijn dochter ende swager waren overghedraghen: maer altijdt hebben de Staten versmaet de conditien daer mede de vrijheyt niet en soude zijn behouden / mitsgaders het recht van de resolutie waer by Coninck Philips sijn ghebiedt was afghewesen: nae't exempel vande oude Romeynen die noyt eenighe vrede soo hooch hebben gheacht / dat sy daeromme de verdreven Tarquinios souden weder innemen. Ten laetste alsoo de Eertzhertoghen Aelbrecht ende Isabelle / ende self oock de Coninck Philips des andere Philips soone / thoonden bereyt te zijn de vrijheyt van de Staten te erkennen / soo zijn de t'samenspreeckingen begonst door intercessie van de Coningen van Vranckrijck / Groot Bretangie / ende Deenmarcken / ende eenighe Vorsten : Ende alsoo veele swaricheden de vrede verhinderden / is eyndelijck in den jaere duysent ses hondert ende neghen bestandt ghemaeckt voor twaelf jaren : met vorighe verclaringhe vande Eertzhertoghen / soo in haren naem / als in de naem van Coninck Philips / van de welcke sy daer toe procuratie hadden / als dat sy maeckten het bestant met de Heeren Generale Staten vande vereenichde provincien / in qualiteyt ende als de selve houdende voor vrije landen / Provincien ende Staten / op de welcken syluyden niet en pretendeerden. Dit cort verhael beginnende voor Julius Cesar / ende op desen tijdt eyndighende / bethoont dat ghedueyrende

meer

meer als duysent seven hondert jaeren de Bataviers nu Hollanders ghenaemt ghebruyckt hebben de selve regieringhe/ waer van de hoochste macht gheweest zy by de Staten/ ende noch is; soo nochtans dat daer een Vorstelijck ghebiedt by is ghecomen/ nu met meerder nu met minder bedieninghe/ eertijds ghedefereert zijnde by successie/ maer dickmael ende nu oock by stemmen/zijnde altijdt de wetten onderworpen. Dit is dan de ghedaente/ende om soo te seggen het aensicht vande geheele regieringhe. Indien yemandt alle de leden soude willen weten/ de selven zijn als volght. Hollandt werdt by steden ende dorpen seer dicht bewoont. De sorg over de steden is by den Raidt ende Magistraten van elcke stadt / dien oock toeghelaten is binnen haer district eenighe keuren te maecken/ ende tot stadts nootelijckheden eenighe accijsen op te stellen. De Raiden ofte Vroedtschappen zijn ghedurigh : de Magistraten jaerlijck / met cleyne ofte gheene gaige. Van de groote Magistraten hebben de Burgemeesters t'recht vande ghemeente ende des stadts welstandt voor te staen: De Schepenen zijn over het recht ghestelt/soo in civile/ als in criminele saecken/in welcken de Bailiuwen ofte Schouten met een ghebiedt bedienen het publijcque ampt van beschuldigers. De Magistraten hebben tot hare raiden rechtsgeleerden / pensionarissen ghenaemt. De jurisdictie vande dorpen / soo wel in hooghe heerlijckheyt als in ambachsheerlijckheyt/is ten deele by de republijcque ofte de Graeffelijckheyt / ende ten deele by de voornaemste van Adel die de selve van hare voor-ouders hebben ontfanghen. De ambachtsheerlijckheyt wert meest berecht door Schout ende Schepenen/de hooge heerlijckheyt door Bailiu ende Leen-mannen/ of door Welboren-mannen. Hier-en-boven soo hebben Houtvester ende Meester-knapen haer eyghen gherecht over de jacht ende de wildernissen/ende Dijck-graef ende Heemraiden over de dijcken/waer inne sonderling de behoudenisse van Hollandt bestaet. Van alle deser vonnissen/ (uytgenomē de criminelen waer van den verwesen niet lichtelijck appel werdt toegestaen) soo werdt geappelleert aen't Hof van Hollandt / t'welck oock by Zeelandt werdt erkent. De geschillen van steden ende andere saecken van groote

gewichte werden oock hier verhandelt. In desen raidt sitten nae ouder gewoonte eenige Edelluyden / ende voorts eenighe rechtsgeleerden ende coustumiers. T'opperste hooft van desen raidt is de Stadthouder ofte Gouverneur van Hollandt self: die daer-en-boven macht heeft om over de garnisoenen te gebieden/verkiesinge te doen van de Magistraten van stedē/nae voorgaende nominatie/ eñ voorts remissie ende pardon geven van misdaden / t'welck altemael teyckenen zijn van een uytnemende authoriteyt. Daer is oock een Reecken-camer die door hare Rentmeesters de domainen regiert. De vergaderinge vande Staten/ by de welcken de hoochste macht is van Hollandt / comt by een drie of vier-mael s'jaers / of soo dickmael als het de saeck vereyscht. Den staet van de Ridderschap ende Adel wert gerepresenteert by eenighe die de voornaemsten zijn/ soo ten aensien van haer gheslachte / als vande heerlijckheden die sy besitten / zijnde in getale ontrent twaelf. een van hemluyden ghestorven zijnde / werdt by hemluyden een ander toeghenomen. De steden die gewoonlijck zijn hare ghedeputeerden op de dachvaerden te senden zijn dese / Dordrecht/Haerlem/Delft/Leyden/ Amsterdam/ Goude/ Rotterdam/ Gorichem/ Schiedam/ Schoonhoven/ Briel/ Alcmaer/ Hoorn/ Enckhuysen/ Edam / Monickendam / Medenblijck/ Purmerendt. De ghedeputeerden zijn gemeenelijck Burgemeesters/ daer dan altemet bygevoucht werden eenigē uyt de vroetschap/ofte oock een pensionaris. Den adel seyt eerst sijn stem/daer na de steden elc op haer beurte. Dit alles is het selve nu ter tijt/als het was by der Graven tijdē/ behalvē dat de bedieninge vande gemeene saecke die te voorē by de Gravē was nu dē Statē eñ dē Gouverneur is aēgewassen. Van het voorseyde Hof van Hollant placht aen dē grootē raet vā Mechelen geappelleert te werdē/in welckē raidt de Statē van verscheyde Provincien eertijts tē versoecke vāde Vorstē vā Bourgognien haddē geconsenteert/om aldaer int gemeen te recht te staē. In plaetse van desen grooten raedt hebben die van Hollandt ende Zeelandt over acht ende twintich jaren den hooghen raidt opghrecht uyt treffelijck gheleerde persoonen: van welcker sententien niet en mach geappelleert werden: maer wel aen de

Staten

Staten versoeck gedaen/ om eenige andere rechters ofte revi-seurs te doen voegen tot het Collegie/ die ernstelijck moghen oversien of in de sentẽtie eenige erreur is ofte niet. Voorts also met het oorlogh so de lastẽ als de saecken seer zijn vermeerdert/ soo is noch een ander collegie ingestelt om over de ghemeene middelen van Hollandt de opsicht te hebben/ende alle geschil-len daer uyt spruytende te berechten. Dit collegie bestaet uyt persoonen die by den Adel ende de steden elcx op haer selven daer toe werden gecommitteert: ende werden by wijlen ver-andert. Desen beschrijvẽ de Staten als het van noode is/ende voeren uyt t'ghene by de Staten is geresolveert. Onder d'op-sicht van desen zijn eenige anderen gedeputeert tot het hooren vande reeckeninge vande ontfangers vande ghemeene mid-delen. Naedemael nu by de Vnie van Vtrecht tusschen ver-scheyde Provincien/vande welcken by de Vnie zijn ghebleven die van Gelderlandt/Hollandt/Zeelandt/Vtrecht/Vrieslant/ Overyssel/ende Groeningen/ allegader in voor-tijdẽ genaemt met de namen van Bataviers/Mattiaci ende Vriesen/aenge-gaen is ghemeenschap van oorlogh/ vrede/ ende uytheemsche alliantien/mitsgaders van veel andere saecken/ so zijn de selve Provintien ghewoon elck hare ghedeputeerden te senden om ten gemeene beste te beraedtslagen. Dese vergadering scheydt selde/ende wort genaemt de Generale Staten. Hier werden oock ghedisputeert de poincten die tusschen de Provincien in questie comen. Naest desen ende by der selver commissie heeft den Raidt van State het opsicht vande saecken vande Vnie/ ende de regieringhe van het Crijgsvolck. Desen Raidt is in plaetse ghecomen vanden Raedt van State die in de tijden vande Graven over heel Nederlandt het opsicht hadde. De Raiden werden tot een seecker ghetal by de Staten van elcke Provincie gecoren/ende mede by wijlen verandert. Sy stem-men niet by Provincien/ als in de vergaderinghe/ maer man voor man. De hoofden van desen Raidt zijn de Gouverneurs vande Provincien. Noch zijn door Hollandt/ Zeelandt ende Vrieslandt eenighe collegien van Admiraliteyt verdeelt/ die toesicht hebben op de zee ende de middelen die uyt de zee comẽ. Sy hebben haer commissie vande Generale Staten: elcke

Provincie

Provincie sendt daer de harẽ/ ende verandert de selvẽ altemet. t'Admiraelschap dat is het opperste bevel ter zee/ heeft Prince Mauris. De reeckeningen van het comptoir van de Generaliteyt werden ooc by seeckere persoonen daer toe gestelt zijnde gevisiteert. Dese dingen den ingesetenen genoech bekent/ heb ick wat particulierlijc verhandelt/ om der uytheemschen wille; eñ en twijffel niet of als sy de saecke wel sullen hebbẽ ingesien/ sy sullen dese gesteltenisse eñ t'samenbouwinge van republique seer prijsen. Want soo wy de reden willen hier by brengen/ de reden sal ons leeren/ dat het gebiedt alderbest wert vertrouwt aen de alderbesten. Soo wy nae authoriteyt omme sien/ de regieringe die by de voornaẽstẽ bestaet/ heeft tot hare prijsers de wijsten vandẽ oude tijden. Of sien wy nae exẽplen/ wy hebben alsulckẽ die seer treffelijck eñ vermaert zijn als Candie/ Lacedemon/ Carthago/ Rhodos/ Marseille/ Thessalie/ Achaie/ Samo/ Cnijdos/ Chio/ Corfu/ eñ als veele meenẽ Roome selve ten tijde als sy meest in deuchden gebloeyt heeft. Dat meer is het blijckt ghenoech dat de Republijcque van de kinderen van Israel/ soo als sy van Godt was inghestelt/ eer het volck een Coninck eyschten/ by de treffelijcxten is bedient geweest. Daer en ontbreecken oock gheen versche exemplen/ Ragusa/ Luca/ Genua/ Geneve/ ende de voornaemste Cantons van Switserlandt/ ende Venegien die hare vasticheyt door het duyren van duysent jaren betuycht. Hier can noch by gevoucht werden het geheele lichaem van het Duytsche rijck/ vol van majesteyt eñ aensienlijckheyt/ eñ veel Coninckrijcken int Noorden/ die wel Coninckrijcken werden genoemt/ maer in der daet Vorstendominen zijn. Ingevalle men noch naerder de vergelijckinge wil vervolgen/ de hoochste macht van de vergaderinge van Staten is by de outste volckẽ der Waelen eñ Brittoenen gebruyckt geweest/ ende wert in Duytslandt noch huydensdaechs bevonden. Voor soo veele de regieringe by ghedeputeerden van steden wert bedient/ comen wy seer wel over een met die van Achaie/ Etolie/ ende Lijcie/ die mede hare republiquen uyt verscheyden steden zijnde by een gevoucht/ gheregiert hebben door vergaderinge ende ghedeputeerden/ van de welcken de Achei by Polybium/ Strabonem eñ Plutarchum

werden

werden voorgestelt/als het alderbeste voorbeelt van een geheel eendrachtige republique. Voorts dat by de macht vande treffelijcxten wert ghevoecht een vorstelijck ghebiedt met wetten gelimiteert/ dat hebben wy ghemeen met de oude Israeliten/ ten tijden vande Rechteren/met die van Lacedemon/ eñ van Achaie met de Venetianen / met het Duytsche rijck / met de Noordsche Coninckrijcken / die wy ghesept hebben/ende met meer anderen. De vergadering vande Generale Staten met den Raedt van State/by de welcken verricht werden die saecken die volgens de Unie ghemeen zijn/ behoudens de Souverainiteyt van elcke Provincie/comt juyst over een met de Amphictyonische vergaderinge/deur welckes bant de Grieksche republiquen t'samen verknocht zijnde / de Meden eñ alle uytheemsch gewelt langen tijt van haer hebben afgeweert. Alsoo hebben die van Jonien met derthien / die van Ethrurie met twaelf/de oude Latijnen met acht eñ veertich republiquen/eñ eertijts veel Duytsche/Walsche/Brittoensche natien gemeene vergaderingen uyt cracht van hare verbondt gehadt: eñ sulcx hebben noch de Switsers eñ Grisons. Nochtans als wy dese manier van regieringe prijsen/ soo en willẽ wy dien niet te cort spreeckẽ/die een andere gebruyckẽ. Want men moet bekennẽ/ dat alle dinck niet alle luyden en past/jae datter veel volckeren zijn / die beter dienen gestelt onder een absolute Coninckliicke macht/als gelaten aen haer eygẽ vrijheyt. Oversulcx is het de volckeren van Asie oorboir gheweest Coninghen te hebben: Grieckelant ter contrarie heeft geen Coningen connen lijden. Dat nu dese maniere daer wy van spreeckẽ ons de bequaemste is/betuycht de ervarentheyt van soo veel hondert jaren. Soo lang die geblevẽ is/is alles stil geweest: so wanneer daer tegẽs is getracht/so zijn daer beroertẽ eñ troublen ontstaẽ: eñ zijn de selve niet gheremedieert/ voor eñ aleer de regieringe haer oude forme weder heeft becomẽ. De genen die naerstelijck ingesien hebbẽ de verscheyde naturẽ eñ manieren van natien/ hebben aengemerckt dat de volcken leggende aen t'Noorden / eñ insonderheyt naest de zee-cust/ onder de welcken wy zijn / afkeerich zijn van't absoluyt ghebiedt van een alleen / ende meerder lust hebben in hare vrijheyt. Daer zijn oock eenighe

die leeren

die leeren dat groote landen van Coningen/ heel cleyne van de ghemeente niet onbequamelijck en werden gheregiert: maer dat die natien die van middelbare grootte zijn/ende insonderheyt die het hare cloeckelijck weten te bewaren / eñ nae t'gunt eens anders is niet en trachten/best zijn gedient met een regieringe der treffelijcxten. Men moet oock op de gewoonte groot insicht nemen : want het gunt int ghemeen van alle wetten werdt ghesept/ is insonderheyt waer in die wetten / waerinne het hoochste deel vande regieringhe bestaet / te weten dat het beter is sulcke wetten te gebruycken die de besten niet en zijn/ als te veranderen de genen die aengenomen ende ghebruyckt zijn : alsoo de wetten/soo wel als de planten/tijdt van noode hebben/om haer wortelen vast te maecken/ende daer-en-tegen soo men dẽ selve dickmael vervoert / haer cracht ende stercckte comt te verdwijnen. Hier omme zijn wy seer gehouden aen onse voor-ouders/ die ons hebben nagelaten een regieringe in haer selve seer goedt / ende met onse natuyr ende manier van leven sonderling wel accorderende / hebbende de selve by oorloch weder ghecreghen / ende by tijde van vrede wel bewaert. Midtsdien is het ons werck/ soo wy niet ondanckbaer nochte onvoorsichtich willen zijn/die Republijcke standtvastelijc voor te staen/ die ons by de reden gheraden / by de ervaringhe betuycht / ende by de oudtheyt werdt aengheprezen.

